

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Okresní komise regionálních dějin KSČ a stranické dějiny Kutnohorska
1945 - 1948**

Diplomová práce

Autor: Bc. Štěpán Drtina

Studijní program: F17NP0017 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Hradec Králové 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Štěpán Drtina

Studium: F17NP0017

Studijní program: N7105 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Název diplomové práce: Okresní komise regionálních dějin KSČ a stranické dějiny Kutnohorska 1945 - 1948

Název diplomové práce AJ: District Committee of Regional History of the Communist Party and Party History of Kutnohorsko 1945 - 1948

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá vývojem politické situace na Kutnohorsku v letech 1945 - 1948. Samotný začátek je však sledován již od dob okupace. Práce tedy začíná odbojovou činností na území okresu a následně plynule přechází přes květnové dny roku 1945 do let následujících. Jako podklady jsou užity materiály, které shromáždila Okresní komise regionálních dějin KSČ, jež působila v 80. letech 20. století. První zmínky lze nalézt již z druhé poloviny 19. století v souvislosti s rozvíjejícím se dělnickým hnutím. Souvislejší materiály začínají být až od dob okupace, a proto práce začíná v tomto bodě. Svou povahou se jedná o velmi různorodé materiály. Jedná se například o různé osobní vzpomínky, dobový tisk, oficiální stranické dokumenty, či publikace z konferencí. Velký prostor je věnován soupeření s ostatními politickými subjekty v prvních třech poválečných letech. Proto se zde hojně vyskytují i dokumenty dalších stran Národní fronty (převážně Národních socialistů). Jedná se o fond, který nebyl inventarizován a nikým prozkoumán. Zjištěné skutečnosti budu porovnávat s fakty v moderní literatuře. Pro lepší pochopení mi pomůckou též budou starší předlistopadové publikace.

Knihy: BARTOŠ Josef, Metodická příručka k regionálnímu výzkumu dějiny KSČ, Praha 1984, 151 s. JELÍNEK Jan - PROVAZ Lukáš, Historie Městského národního výboru Kutná Hora v letech 1945-1990, Kutná Hora 2003, 68 s. KÁRNÍK Zdeněk KOPECEK Michal, Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, Praha 2004. LESÁK Vladimír RENČ Karel, Dějiny dělnického hnutí a KSČ. Výběrová bibliografie, Hradec Králové 1964. NEJEDLÝ Zdeněk, Odkaz našich národních dějin: referát z I. ústřední konference ideových a výchovných pracovníků KSČ, Praha 1948. RATAJ Jan, KSČ a Československo I. (1945-1960). Praha 2003, 199 s. Politika KSČ. Socialistický politický systém, Bratislava, 1978, 235 s. Články: BAŠTA Jiří, Lidové milice - nelegální armáda KSČ. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, č. 2, 2008, s. 99-108. KAPLAN Karel, Od peněžní reformy k X. sjezdu KSČ, in: Sborník historický, Praha, 1963, s. 149-186. KAŠKA Václav, KSČ po únoru 1948: zdroje, metody a koncepce výzkumu dějin KSČ, in: České, slovenské a československé dějiny 20. století. : osudové osmičky v našich dějinách, Ústí nad Orlicí, 2008 s. 267-278. KLADIVA Jaroslav, K metodologickým otázkám dějin KSČ, in: Československý časopis historický, č. 2, Praha, 1952, s. 334-344. MAŇÁK Jiří, Vývoj početního stavu a sociálního složení KSČ v letech 1948-1968, in: Soudobé dějiny 6, č. 4, 1999, s. 460-478. VEBER Václav, Stalinizace KSČ 1948-1953, in: Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, 6, č. 1, 2012, s. 114-116. Celostátní konference o regionálních dějinách KSČ, in: Archivní časopis. Praha, Archivní správa Ministerstva vnitra 9, č. 1, 1959, 48 s. Publikace k 40. výročí založení KSČ v krajích, in: Příspěvky k dějinám KSČ: Časopis pro dějiny KSČ a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí 1, (1962), s. 104-122.

Anotace:

Práce se zabývá vývojem politické situace na Kutnohorsku v letech 1945 - 1948. Samotný začátek je však sledován již od dob okupace. Práce tedy začíná odbojovou činností na území okresu a následně plynule přechází přes květnové dny roku 1945 do let následujících. Jako podklady jsou užity materiály, které shromáždila Okresní komise regionálních dějin KSČ, jež působila v 80. letech 20. století. První zmínky lze nalézt již z druhé poloviny 19. století v souvislosti s rozvíjejícím se dělnickým hnutím. Souvislejší materiály začínají být až od dob okupace, a proto práce začíná v tomto bodě. Svou povahou se jedná o velmi různorodé materiály. Jedná se například o různé osobní vzpomínky, dobový tisk, oficiální stranické dokumenty, či publikace z konferencí. Velký prostor je věnován soupeření s ostatními politickými subjekty v prvních třech poválečných letech. Proto se zde hojně vyskytují i dokumenty dalších stran Národní fronty (převážně Národních socialistů). Jedná se o fond, který nebyl inventarizován a nikým prozkoumán. Zjištěné skutečnosti budu porovnávat s fakty v moderní literatuře. Pro lepší pochopení mi pomůckou též budou starší předlistopadové publikace.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 13.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně a pod vedením školitele PhDr. Tomáše Hradeckého, Ph.D., za jeho vedení a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Kutné Hoře dne 29. 6. 2020

Bc. Štěpán Drtina

Poděkování

Zde bych rád poděkoval PhDr. Tomáši Hradeckému Ph.D. za jeho odborné vedení a za to, že si ve svém nabitém programu našel čas pro mou práci. Dále bych chtěl poděkovat především za odbornou pomoc, cenné rady, vstřícnost a ochotu pracovníkům Státního okresního archivu v Kutné Hoře, kteří mi svou vstřícností pramenné bádání velmi ulehčili. Stejně tak bych chtěl poděkovat své rodině za veškerou podporu, kterou mi během mého studia poskytla.

Anotace

Bc. Štěpán DRTINA, *Okresní komise regionálních dějin KSČ a stranické dějiny Kutnohorska 1945 - 1948*, Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Hradec Králové 2020.

Práce se zabývá vývojem politické situace na Kutnohorsku v letech 1945 - 1948. Samotný začátek je však sledován již od dob okupace. Práce tedy začíná odbojovou činností na území okresu a následně plynule přechází přes květnové dny roku 1945 do let následujících. Jako podklady jsou užity materiály, které shromáždila Okresní komise regionálních dějin KSČ, jež působila v 80. letech 20. století. První zmínky lze nalézt již z druhé poloviny 19. století v souvislosti s rozvíjejícím se dělnickým hnutím. Souvislejší materiály začínají být až od dob okupace, a proto práce začíná v tomto bodě. Svou povahou se jedná o velmi různorodé materiály. Jedná se například o různé osobní vzpomínky, dobový tisk, oficiální stranické dokumenty či publikace z konferencí. Velký prostor je věnován soupeření s ostatními politickými subjekty v prvních třech poválečných letech. Proto se zde hojně vyskytují i dokumenty dalších stran Národní fronty (převážně Národních socialistů). Jedná se o fond, který nebyl inventarizován a nikým prozkoumán. Zjištěné skutečnosti budu porovnávat s fakty v moderní literatuře. Pro lepší pochopení mi pomůckou též budou starší předlistopadové publikace.

Annotation

Štěpán, DRTINA, *District Committee of Regional History of the Communist Party and Party History of Kutnohorsko 1945 - 1948*, Diploma Degree Thesis, University of Hradec Králové, Faculty of Arts, Hradec Králové 2020.

The thesis deals with the development of the political situation in Kutná Hora in the years 1945 - 1948. However, the beginning has been followed since the occupation. Thus, work begins with resistance activity in the district and then passes smoothly over the May 1945 days to the following years. The materials used by the Regional Committees of Regional History of the Communist Party of the 1980s were used as background material. The first references can be found in the second half of the 19th century in connection with the evolving workers' movement. Consecutive materials are only beginning to come from the occupation, and therefore work begins at this point. Their nature is very diverse materials. These include, for example, personal memories, periodicals, official party papers, and conferences. Great scope is devoted to rivalry with other political actors in the first three postwar years. That is why the documents of other parties of the National Front (predominantly the National Socialists) are widely found here. This is a fund that has not been inventoried and researched by anyone. I will compare the facts I have with the facts in modern literature. For a better understanding, the older pre-November publications will also help me.

Obsah

Úvod.....	7
1. Zhodnocení použité literatury.....	9
2. Zhodnocení použitých pramenů.....	11
3. KSČ a komise regionálních dějin.....	13
4. Odboj na Kutnohorsku a partyzánská brigáda Mistr Jan Hus.....	17
4.1. První odbojová léta.....	17
4.2. Odbojová aktivita v Kutné Hoře.....	20
4.3. Partyzánské výsadky a brigáda Mistr Jan Hus.....	25
5. Konec války a květnové dny 1945.....	33
5.1. Květnové dny a Kutná Hora.....	34
5.2. Květnové volby 1946 v celostátním měřítku.....	41
5.3. Politická situace na Kutnohorsku a volby 1946.....	48
6. Cesta k únoru 1948 a jeho události na Kutnohorsku.....	58
6.1. Cesta k únoru.....	58
6.2. Cesta k únoru 1948 na Kutnohorsku.....	63
6.3. Únorové události v Kutné Hoře.....	69
Závěr.....	73
Seznam použité literatury.....	76
Seznam použitých pramenů.....	78
Seznam použitých zkratek.....	79

Úvod

Již od prvního ročníku bakalářského studia jsem měl v plánu psát svou absolventskou práci o historii Kutné Hory. V tomto městě jsem vyrůstal, žiji v něm, a proto k němu mám silný vztah. V bakalářské práci jsem se věnoval pozdně středověké Kutné Hoře a několika neznámým měšťanů. Rozšíření na diplomovou práci by sice možné bylo, ale já jsem se nadále chtěl věnovat spíše moderním dějinám, které mají do dnešní doby mnohem větší přesah. Stále jsem se držel faktu, že chci přispět k dějinám regionu Kutnohorska a proto jsem se při bádání v archivu zaměřil na dobu kolem poloviny dvacátého století. Narazil jsem tak na neprozkoumaný fond Okresní komise regionálních dějin KSČ (viz níže). Po důkladném studiu tohoto fondu jsem po konzultaci s vedoucím práce zvolil toto téma. Stále jsem si ale byl vědom, že se pouštím do vcelku neprobádané části místních dějin a proto jsem v tu chvíli ještě nevěděl, jak bude práce přesně strukturována.

Vzhledem k povaze materiálů v onom fondu a jedné absolventské práci, která již byla o tomto období v Kutné Hoře napsána (viz níže), jsem se rozhodl ve své práci sledovat převážně politický boj jednotlivých stran Národní fronty a jeho proměnu ve sledovaném časovém období. S ohledem na to, že má práce má regionální charakter, jsem se rozhodl začít osvětlením pohledu pojetí historie a regionálních dějin z perspektivy komunistického režimu. Protože také okresní komise regionálních dějin nebyly specifíkem pouze několika málo regionů, ale fungovaly v celostátním měřítku, tak jsem pokládal za nutné zpravit případné čtenáře mé práce alespoň částečně s jejich historickou úlohou. Vcelku logicky pak začínám psát již od let válečných. Odbojová činnost má přímý vliv na následující události v daném státu, regionu etc. Proto by bylo nesmyslné začít až v roce 1945. Následně jsem si vybral jako jistý styčný bod parlamentní volby v roce 1946, na kterých šlo jak v regionálním, tak celostátním měřítku krásně ilustrovat nevráživost jednotlivých politických stran mezi sebou. Končím pak únorovými událostmi, kde politický souboj předcházejících let graduje. Ve své práci bych chtěl pak především prokázat kontinuitu vývoje okupačních let s poválečným vývojem, zmapovat rivalitu jednotlivých politických stran a objasnit jejich motivace. K

tomu se také budu věnovat mapování voličských nálad a důvodů, proč politické strany měly takové volební výsledky.

Zaměření na Kutnohorsko mi poskytlo dostatečnou rezervu co do obsahu materiálů. Nicméně později se ukázalo, že Kutná Hora byla v této době naprosto dominantní místo okresu, kde se soustředilo 25% jeho obyvatel. Proto i materiály pojednávají většinou o Kutné Hoře jako takové a další okresní místa jsou zmiňována spíše sporadicky. Z toho plyne i obsah mé práce, kde píše především o tomto okresním městě. Snažím se ale jeho vývoj dávat do kontextu k ostatním místům okresu a proto také pracuji i s materiály fondu Okresního národního výboru. Jádrem mé práce tedy tvoří převážně dění v Kutné Hoře, ale samozřejmě s přihlédnutím k vývoji ostatních částí bývalého okresu.

Co se týče metod, tak v celém textu využiji především analýzu. Jednotlivé zjištěné fakty rozebírám a následně v jejich části interpretuji dle dostupných poznatků. Zároveň nepovažuji za vhodné, abych jednotlivé části vykládal samostatně bez přihlédnutí k celku. Celospolečenský kontext nám také umožní lepší vhled do situace a pomůže lépe identifikovat v čem byla zkoumaná problematika na úrovni Kutnohorska jiná oproti celostátní situaci. To je důležité hlavně pro pochopení jednotlivých specifik našeho regionu. Dále pak využívám jak metody přímé, tak i nepřímé. Zvláště v první části práce jsou materiály souvislejší a proto lze využít metody přímého zkoumání pramene a reprodukce historického faktu. V druhé části již částečně obsah materiálů řídne a musím proto využívat také nepřímé metody. Nejvíce je to vidět ve zkoumání volebních výsledků z roku 1946, kde je třeba některé výsledky odvodit z obecných faktů. Teoreticky by se nabízela i komparativní metoda, na jejímž základě by šla práce značně rozšířit. Její délka by pak ale narostla do neúnosné meze.

1. Zhodnocení použité literatury

Při výběru literatury jsem se snažil vybírat nejen nejnovější publikace, ale také publikace předlistopadové. Důležitý je mj. také právě kontrast mezi pohledem autorů tehdejšího režimu a autorů současných. Oba „směry“ jsou cenným zdrojem informací a proto je třeba s nimi operovat v historické práci. Starší publikace naopak o své době vypovídají nejméně informacemi samotnými, ale i stylem podání. Lze v nich tedy hledat jakéhosi ducha doby. Výběr literatury jsem volil tak, abych odborně obsáhl základ jednotlivých zkoumaných problematik. Moderní publikace mají však logicky trochu převahu, jelikož reagují na porovnávání s prameny fondu Okresní komise regionálních dějin KSČ, jejichž materiály jsou všechny pochopitelně vytvořeny v době minulého režimu. Velmi dobře mi ale předlistopadové publikace posloužily v bližším pohledu do tehdejšího vnímání historiografické práce a pojetí funkce historie jako takové. Práce, které by pojednávaly přímo o Kutné Hoře, jsou v absolutní menšině. O Kutné Hoře v této době toho nebylo tolik napsáno. Prioritní období, co se badatelského zájmu o Kutnou Horu týče, sahá primárně do dob středověku a slavné éry dobývání stříbra. Nicméně krátká publikace autorů Jan Jelínka a Lukáše Provoze¹ podává vcelku jasný obraz o situaci v MNV ve sledovaném období. Zaměřuje se však na MNV možná až příliš úzce, což je škoda. Nicméně vymezení předmětu v úvodu této práce bylo jasné. Z absolventských prací se přímo překrývá, se mnou sledovaným obdobím, bakalářská práce *Kutná Hora v období Třetí československé republiky*.² Stejná témata řešíme však pouze okrajově, a pokud už ano, tak jsem ve svých závěrech z větší části podrobnější. Tato bakalářská práce byla koncipována jako sledování vývoje města jako celku ve vymezeném období (takže zde můžeme nalézt zmínky např. o kulturním životě, rozpočtu města etc.), kdežto já se věnuji hlavně stranické politice a stranickým střetům jako takovým. Partyzánskou brigádou Mistr Jan Hus se potom zabývá diplomová práce *5. oddíl partyzánské brigády*

¹ JELÍNEK Jan, PROVAZ Lukáš, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, Kutná Hora 2003, 68 s.

² KAMENÁŘ Jan, *Kutná Hora v období Třetí Československé republiky*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha 2013.

*Mistra Jana Husa.*³ Tato je však velmi úzce zaměřena na samotnou partyzánskou brigádu Mistr Jan Hus a s mým předmětem zkoumání tak souvisí pouze okrajově.

³ PFEIFER David, *5. oddíl partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, 2017.

2. Zhodnocení použitých pramenů

Základ mé práce tvoří nezpracovaný a neinventarizovaný fond Okresní komise regionálních dějin KSČ. Do studia tohoto fondu jsem se pustil, jelikož na základě historie výpůjčních listů nebyl zatím nikým prozkoumán a tudíž byl předpoklad, že v něm najdu nové skutečnosti, které by mi pomohly objasnit blíže stranickou politiku v regionu Kutnohorska ve sledovaném období. Svou povahou se jednalo o velmi různorodé druhy materiálů. Ve fondu můžeme najít krátké brožury, dobový tisk, osobní paměti, vystřižené novinové články, různé účty, nečitelně popsané listy papíru, závěry z okresních konferencí, fotografie a další. Dokonce se mi podařilo dohledat zvukový záznam z ustanovení lidových milicí na okrese, ale bohužel jsem jej na žádném z dostupných přístrojů nedokázal přehrát. Nejdříve bylo třeba identifikovat materiály, které lze pro mou práci využít, a proto jsem začal archiv pravidelně navštěvovat již cca 2 roky nazpět. Pro doplnění některých informací a bližší souvislosti mi posloužily také fondy Okresní národní výbor Kutná Hora I. a Městský národní výbor Kutná Hora. Zvláště první z jmenovaných fondů mi k závěru práce poskytl poněkud bližší vhled do činnosti rady ONV od roku 1947. Druhý pak disponoval velmi podrobnými zápisy z pléna MNV, nicméně z projednávané agendy se nedaly vyvodit bližší závěry. Většina z ní byla běžného provozního charakteru. Stále však jádro diplomové práce tvoří informace obsažené ve fondu Okresní komise regionálních dějin KSČ. O této komisi se mi však bohužel nic konkrétního najít nepodařilo. V archivu je pouze fond, který vzešel z její činnosti, ale žádné podrobnosti o komisi samotné. To samé se týká archivního knihovního fondu a dalších materiálů. Současný městský kronikář také o této komisi nemá žádné zprávy. Nicméně z povahy sebraných materiálů, stylu třídění v jednotlivých kartonech a vydaných monografií se dá usuzovat, že tato komise začala pracovat v první polovině 60. let. Z tohoto období máme známo

několik textových brožur.⁴ Další dvě brožury jsou až z 80. let.⁵ Tudíž se dá předpokládat, že komise regionálních dějin na Kutnohorsku začala svou existenci po onom usnesení sekretariátu ÚV KSČ a další vlna větší aktivity přišla až v letech osmdesátých. Největší množství materiálů pochází z doby okupace a pokračuje do roku 1948. Následně je jejich četnost spíše již v sestupné tendenci. Poslední vydaná kniha z let šedesátých byla z r. 1968 a následně až z r. 1981. Intervence vojsk Varšavské smlouvy a nastupující normalizace tedy pravděpodobně aktivnější práci této komise na delší dobu přerušila.

⁴ VONDRÁK Josef, *Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*, Kutná Hora 1968; JELÍNEK Zdeněk, *Partyzáni na Kutnohorsku*, Kutná Hora 1967.; VANĚK Lubomír, *Cesta k založení KSČ na Kutnohorsku*, Kutná Hora 1966.; Týž, *Květnové dny roku 1945 na Kutnohorsku*, Kutná Hora 1966.;

⁵ VANĚK Lubomír, *Komunista Antonín Linhart*, Kutná Hora 1981.; KUČEROVÁ Věra, *65 let KSČ na Kutnohorsku*, Kutná Hora 1986.

3. KSC a komise regionálních dějin

*“V loňském roce byly některé články a diskuze vykládány v tom smyslu, že historie nemá v současné době funkci tak významného společenského působení, jakou měla např. ve století XIX. Mám za to, že právě naopak historie má v současnosti ještě mnohem větší význam než tehdy,”*⁶ píše ve svém článku, uveřejněném v *Československém časopise historickém*, Jaroslav Kladiva. Komunisté přisuzovali historii jako takové velký důraz, jehož smysl tkvěl především v osvětové, propagandistické, či jiné výchovné činnosti. Proto také od poloviny 50. let vznikaly komise regionálních dějin KSC. Materiály jedné z těchto komisí, uložené v kutnohorském archivu, jsou základem mé diplomové práce. Z toho důvodu považuji za vhodné v první kapitole své práce stručně nastínit jejich pohled na historii a problematiku regionálních dějin.

K tvrzení, které je obsaženo v úvodu této kapitoly, dokládá autor několik bodů, kterými celou myšlenku rozvíjí. Autor tvrdí, že v druhé polovině 50. let se pracovalo na mnohem hlubším pochopení dějin, než tomu bylo ve století devatenáctém. Neshazuje snahu vylíčit události objektivně pravdivě, avšak připouští, že je velmi těžké tu objektivní pravdu postihnout a správně vyjádřit. Následně podepírá snahy o objektivní vyjádření historické reality tím, že společenské zřízení, hospodářství, politika, kultura a věda vycházejí z objektivního poznávání vývojových zákonů společnosti.⁷ První dvě myšlenky bychom mohli převzít za své i v dnešní době. S třetím argumentem se dá souhlasit už jen těžko. Nicméně v tehdejší době bylo myšlení velké části národa v souladu s politikou KSC, a

⁶ KLADIVA Jaroslav, *K metodologickým otázkám dějin KSC*, in: *Československý časopis historický*, roč. VI, Praha 1958, s. 335 - 336.

⁷ Tamtéž, s. 336.

proto disponovaly i jinou mírou objektivitu. Stejně tak nás mohou soudit i další generace.

Většina tehdejší moderní historiografie byla přímo navázána na učení marxismu-leninismu, ale konkrétní dějiny KSC byly součástí tzv. dějin strany. Tyto dějiny nebyly považovány za zvláštní vědu vyžadující vlastní metody, nýbrž za běžnou součást tehdejší historiografie. Základní metodou pro veškerý výzkum dějin byl dialektický materialismus, vycházející z marxisticko-leninského učení. Zdůrazňuje zároveň však nutnost zkoumání dějin strany v souladu se všeobecným vývojem, tak aby nedošlo k odtržení od dějin obecných a občanských.⁸ Základní cíle dějin strany bychom mohli nalézt čtyři: 1) Analyzovat příčiny a důsledky jednání strany a hodnocení a řešení dané situace. 2) Uplatňovat strategie a taktiky v různých historických podmínkách. 3) Uvádět činnost strany do kontextu k dějinám národa a ukázat, jaký měla strana vliv a sílu v konkrétní době. 4) Zprostředkovat, jak strana bojovala za uskutečnění komunismu.

A jaký byl postoj tehdejšího režimu k regionálním dějinám? *“Regionální historii chápeme jako jednu ze specializací obecné historiografie, a to specializaci v rámci jejího prostorového, či přesněji územního členění na dějiny světa a světadílů, států a národů a konečně i menších územně vymezitelných jednotek lidské společnosti.”*⁹ Autor si uvědomuje důležitost studia lidské společnosti v čase a prostoru a nerovnoměrnost vývoje v jednotlivých částech světa. Z toho důvodu je třeba zkoumat historický vývoj také podle jednotlivých územních celků.¹⁰ Rozdělení těchto regionů má však pouze orientační charakter, jedná se o metodickou pomůcku. Region není ani stabilně vymezen. Konkrétní oblast výzkumu se určuje především předmětem zkoumání. Pokud se jedná o některý celostátní jev (socializace zemědělství, hnutí nezaměstnaných), tak je vhodné se držet klasického územního členění. Pokud je však zkoumaný jev jiného rázu (působnost partyzánské skupiny), tak je oblast definována odlišně. Územní členění regionů tedy není cílem, ale pouze jedním z prostředků přesnějšího vymezení předmětu a definice zkoumaného jevu.

⁸ Tamtéž, s. 336.

⁹ BARTOŠ Josef, *Jak psát dějiny. Metodická příručka k regionálnímu výzkumu dějin KSC*, Praha 1984, s. 15.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

Důležitější je obsah, vnitřní vývoj a jeho souvislosti s vývojem celospolečenským.¹¹ Důraz je kladen na vztah části k celku, ve kterém se promítají celospolečenské zákonitosti. Nelze také tvrdit, že dějiny státu jsou seskupením dějin regionů. Stejně tak ale nelze tvrdit, že regionální dějiny jsou jakýmsi vzorem pro dějiny národní. Zde by existovalo riziko, že budou vybrány pouze některé prvky lokálních dějin a budou pominuty celospolečenské fenomény. Je preferováno rozdělení třídní, národnostní, profesní aj.¹² Rozhodující je však: “...*způsob výroby materiálních statků a působení této základny na ostatní složky života v rámci nadstavby.*”¹³ Tato definice je pochopitelně v souladu s tehdejší oficiální politikou a stranickou ideologií. Společenskou pospolitostí lze však region nazývat pouze částečně. Především existuje rozdělení na třídy a vrstvy. Vedle toho již výše zmíněné dělení dle národnosti, či profese. Ve zkratce lze říci, že regiony jsou důležitou součástí celého komunistického hnutí. Nutné je však při konkrétních výzkumech vycházet z celkové struktury strany, při prvotním předpokladu pochopení dějin strany v měřítku celostátním. Vždy je důležité začít u vyšší regionální struktury.¹⁴

Tímto výzkumem se zabývaly tzv. okresní komise regionálních dějin. Vznikaly postupně od druhé poloviny 50. let, nicméně své faktické ukotvení získaly až po přijetí usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze dne 18.7. 1962.¹⁵ Tímto usnesením byla schválena směrnice pro rozvoj regionálního dějepisectví v krajích a okresech. Směrnice však nebyla soustředěna pouze na rozvoj dějin KSČ a dělnického hnutí, nýbrž se zaměřovala i na dějiny všeobecné. Úkoly komisí byly definovány v deseti hlavních bodech: 1) Vytvářet podmínky pro vznik monografií a popularizačních prací. 2) Sbírat a vydávat vzpomínky pamětníků. 3) Sbírat fotografie, dokumenty a dalších památek z dějin dělnického hnutí a KSČ. 4) Zajišťovat přehled o vydávaných regionálních pracích. 5) Propagovat regionální dějiny KSČ všemi možnými médii. 6) Zajišťovat zpracování dějin společenských a masových organizací. 7) Dle zvláštních směrnic řídit zpracování dějin

¹¹ Tamtéž, s. 26

¹² Tamtéž, s. 16, 20.

¹³ Tamtéž, s. 19.

¹⁴ Tamtéž, s. 25.

¹⁵ Tamtéž, s. 35

závodů. 8) Spolupracovat s osvětovými institucemi. 9) Spolupracovat se školami. 10) Spolupracovat při pořádání různých ideových konferencí, či besed.¹⁶ Organizačně byly komise zařazeny pod odbor dějin KSČ Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, který je i metodicky řídil. Skládaly se z pamětníků (zkušených členů strany), ideově vyspělých historiků, i z tehdejších aktivních stranických funkcionářů a politických pracovníků.¹⁷ Činnost a ukotvení těchto komisí lze shrnout nejlépe následujícím citátem: *“Komise regionálních dějin jsou poradní, odborné, iniciativní aktivity krajských a okresních výborů KSČ. Jejich činnost je usměrňována ideologickými odděleními, plány práce a složení komisí je schvalováno předsednictvy krajských, nebo okresních výborů KSČ. Hlavní poslání těchto komisí je rozvíjet a usměrňovat zpracování dějin územních stranických org. KSČ a využívat výsledků bádání v ideově výchovné a politické práci.”*¹⁸

V publikacích vydaných před rokem 1989 se často vyskytují pojmy typu: *marxismus-leninismus, dělnická třída, dialektický materialismus, ideová výchova, uskutečnění komunismu* a další. To není nic překvapivého. Důležité je ale zaměřit se na podstatu věci a snažit se z textu vybrat myšlenky, jež nejsou ideologicky zabarvené. Pokud pomineme výše uvedené, tak se můžeme dobrat řady tezí, které přesně vystihují podstatu problému. Dle mého názoru je nutné v dnešní době hledat v dějinách mnohem hlubší smysl, než tomu bylo v dobách minulých. Dnešní doba je rychlejší, hektická a řeší se celospolečenské problémy, které nejsou aktuální pro jeden konkrétní region, či oblast, ale pro celou společnost. Stejně tak přiznávám, že najít objektivní pravdu v historii je velmi složité a neexistuje na to obecné pravidlo, nicméně by tato snaha určitě měla stát v popředí. Co se týče regionů, tak jistě lze souhlasit, že jeden územní celek není samostatná entita, nýbrž jenom jedna ze součástí, která je navázána na vyšší strukturu. Dá se říci, že celky mají orientační charakter, který je vždy upřesněn především předmětem zkoumání. Předmět zkoumání by měl být na prvním místě oproti definici oblasti, tzn.: předmět určuje oblast

¹⁶ Tamtéž, s. 36 - 37.

¹⁷ Tamtéž, s. 38 - 39.

¹⁸ Tamtéž, s. 37.

výzkumu. Dějiny se proměňují v čase a prostoru, to je jisté, proto mají regionální dějiny své pevné místo v rámci moderní historiografie. Nicméně zůstávají stále pomůckou, nikoliv cílem.

4. Odboj na Kutnohorsku a partyzánská brigáda Mistr

Jan Hus

“Právě tehdy byly položeny základy dalšího rozvoje”¹⁹ - napsal o letech 1939 - 1945 profesor Zdeněk Kárník. Druhá světová válka měla nedozírné následky na celý svět a přímo určovala další politickou linii nejenom v zemích, které byly válkou zasaženy. Svět prodělal obrovskou změnu, která se nevyhnula ani politickému systému Československa. Západní odboj měl na počátku snahu o obnovení předmnichovské republiky. Odboj komunistický tento zájem pochopitelně neměl a chtěl politický systém ČSR zásadně proměnit. Vzhledem k předválečným, válečným a dalším mezinárodním okolnostem, stejně tak díky akceschopnosti komunistického odboje, se tak následně stalo. Vzhledem k zásadnímu vlivu války na poválečný vývoj mi přijde samozřejmé se ve své práci zabývat i tímto obdobím. Nejprve bych rád dal do souvislosti některé aspekty komunistického pojetí odboje a spolupráce s odbojem demokratickým do přepadení SSSR v roce 1941. Následně se zaměřím na vlastní válečná léta z pohledu odbojové aktivity přímo v Kutné Hoře. Kapitulu zakončím navázáním na činnost partyzánských skupin vyslaných ze SSSR a zřejmě nejslavnější periodou odbojové činnosti na Kutnohorsku, kterou je činnost partyzánské brigády Mistr Jan Hus, jejímž členem byl i nechvalně známý Miroslav Pich-Tůma, pozdější člen Státní bezpečnosti.

4.1 První odbojová léta

Komunistická strana Československa měla zkušenosti s ilegální činností již před německou okupací. V říjnu 1939 byla její činnost

¹⁹ KÁRNÍK Zdeněk – KOPEČEK Michal (edd.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu II*, Praha 2004, s. 9.

pozastavena a o dva měsíce později byla úplně rozpuštěna a přešla do ilegality. Část členů přešlo do Národní strany práce, která pod vedením Antonína Hampla byla jednou ze dvou tehdy povolených stran. Do ní se přesunuli převážně levicově smýšlející. Získala i silné pozice v Národním hnutí pracující mládeže. Hned po okupaci vojsky nacistického Německa proběhla akce *Gitter* (Mříže), při které byla zatčena celá řada vedoucích komunistických funkcionářů. Přesto se pod vedením I. Ústředního výboru KSČ podařilo do léta vytvořit širokou ilegální síť.²⁰ Charakteristice činnosti KSČ by se v okupačních letech dala přisoudit tři základní kritéria: 1) Direktivní podřízení Komunistické internacionále v Moskvě, jejíž program se nesoustředil jen na válečná léta. 2) Přestože patřila k ideovým protivníkům nacismu, tak se do plné odbojové spolupráce s ostatními skupinami zapojila až po přepadení SSSR. 3) Fungovala především na bázi sociálního hnutí s programem, který přitahoval mladé lidi. Tito lidé následně pomáhali nahradit ztráty způsobené nacistickým bezpečnostním aparátem.²¹

Poměr k nekomunistickému odboji podléhal vývojovým změnám. Po začátku okupace KSČ, která invazi německých vojsk samozřejmě také odsoudila, s ostatními odbojovými skupinami spolupracovala. To se projevilo například v jednotném vystoupení českého odboje ku příležitosti prvního výročí podepsání Mnichovské dohody, kdy byl zorganizován všeobecný bojkot pražské hromadné dopravy. Na tyto akce navázaly demonstrace v souvislosti s pohřbem Jana Opletala. KSČ volila v počátcích formu manifestačního boje, nicméně si posléze I. ÚV KSČ uvědomil, že tímto nemůže dosáhnout trvalejších výsledků a proto doporučil, aby se těžiště odbojové činnosti přesunulo do závodů a aby svou pozornost zaměřila i na získávání vesnického obyvatelstva.²² To jistě souviselo i se specifickou situací v Protektorátu, který se až do samého závěru války nepotýkal s frontovými boji. Tím pádem chyběly především zbraně. Nebyl tedy v této fázi realistický ani koncept partyzánské války.²³

²⁰ ČADA Václav, *KSČ v období 1921 - 1948. Strategie a taktika*, Praha 1988, s. 242; GEBHART Jan – ŠIMONÍČEK Jan, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, Praha 1984, s. 21.

²¹ KALOUS Jan – KOČIÁN Jiří, *Český a slovenský komunismus (1921 - 2011)*, Praha 2012, s. 41.

²² Týž, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, s. 23 - 24.

²³ Týž, *Český a slovenský komunismus (1921 - 2011)*, s. 44.

V počátcích byla ze strany Komunistické internacionály označena válka za nespravedlivou ze strany Německa. Proto také způsobil rozčarování pakt Ribbentrop-Molotov. Nicméně následovalo disciplinované podřízení. KSČ v protektorátu tak svou činnost směřovala především k vytvoření celonárodního hnutí a společné fronty směrem ke znovuoobnovení Československa. To trvalo ale pouze do té doby, než v Komunistické internacionále (exekutivě komunistické internacionály) došlo ke změně názoru a válka byla z obou stran označena za imperialistickou a v neposlední řadě byl za viníka označen Západ. To logicky znamenalo přerušování spolupráce s ostatními odbojovými skupinami a opuštění taktiky jednotné národní fronty odboje proti nacistické okupaci. Dále byl zdůrazňován odpor proti všem válčícím stranám a válce všeobecně. Bylo také staženo heslo obnovení ČSR a nahrazeno konstatování národního sebeurčení Čechů a Slováků. Objevila se myšlenka jednotné lidové fronty, která se upínala na tzv. německou revoluční dělnickou třídu, jejíž vítězství by mělo poskytnout ono požadované národní sebeurčení.²⁴ Otázkou je, co tento obrat způsobilo. Dle Zdeňka Kárníka se mohlo jednat o pokus Kominterny zarazit v zárodku určité formy svobodomyšlného myšlení s ohledem na blížící se vstup USA do války a statečnou obranu Velké Británie. Osobně si myslím, že svoji roli mohl sehrát i různý pohled na obnovu poválečné ČSSR, kdy londýnské odbojové centrum směřovalo k obnově republiky podle předmichovského vzoru, moskevské vedení tento model jasně odmítalo a svou aktivitu směřovalo postupně k politice jednotné národní fronty. V určitých kruzích také sílila víra v pomoc ze strany SSSR. Podobným směrem se vyjádřil např. jeden z velitelů Ústředního vedení odboje domácího Josef Balabán, nebo velitel Obrany národa Bedřich Homola, který řekl: *“Moskva nám nevezme řeč ani půdu, kdežto Hitler obojí. Za třicet, padesát let komunismus nebude - národ však zůstane.”*²⁵ Toto se zpětným pohledem na vývoj konce první a převážně části druhé poloviny 20. století a zhodnocením hitlerových plánů s obsazeným územím bývalého Československa, ukázalo jako vcelku přesný předpoklad.

²⁴ Týž, *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu IV*, s. 76; Týž, *KSČ v období 1921-1948. Strategie a taktika*, s. 247 - 250.

²⁵ Týž, *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu IV*, s.78.

Nechci zde příliš hodnotit myšlení a společenskou atmosféru té doby, nicméně pokud se na celou věc pokusíme nahlédnout optikou tehdejší situace a nálady po uzavření Mnichovské dohody, tak se podobné názory, společně s celospolečenským poválečným příklonem “doleva”, dají, s jistou dávkou nadsázky, označit za logické.

Stav odmítavého postoje k západnímu odboji však netrval příliš dlouho. Brzy začalo být všem jasné, že bez širší spolupráce nebude odboj efektivní a nedosáhne požadovaných výsledků. Dle mého názoru si i komunisté uvědomili, že bude pro jejich cíle efektivnější s druhým odbojovým křídlem spolupracovat a tím pádem mít větší vliv na prosazení budoucích změn ve státě. Svůj vliv na věc mělo i jistě masové zatýkání a ztráty komunistického odboje na přelomu let 1940 a 1941. Již na začátku roku 1941 se totiž objevují určité sjednocovací snahy. Klement Gottwald ve vzkazu domácímu odboji, počátkem roku 1941, vyslovil stejnou tezi, kterou v té době používal ÚVOD - potřebu sociálního a národnostního osvobození. Bohumil Šmeral označoval boj za svobodu jako rámec pro nový typ národní fronty a připouštěl možnou spolupráci se západním odbojem. Z dubna tohoto roku pochází i rezoluce ilegálního vedení KSČ, která se zmiňuje o možném novém poměru mezi oběma odbojovými křídly.²⁶ Tyto změny jistě umožnily i vojenské akce nacistického Německa na Balkáně a postoj SSSR k nim.²⁷ Vše se pak odrazilo k prohlášení moskevského odbojového centra ze dne 17. 5. 1941, které mluví o “vytvoření nejširší lidové fronty národně osvobozeneckého boje” a “dosažení jednotného tábora domácího odboje, pevně stojící proti německému imperialismu, proti kompromisům háchovské buržoazie a proti českým nacistům a renegátům”.²⁸ Celý obrat byl dokonán po invazi armád nacistického Německa do SSSR v červnu 1941.

4.2 Odbojová aktivita v Kutné Hoře

Fond Okresní komise regionálních dějin KSČ obsahuje souvislé materiály především o dění v Kutné Hoře samotné a o ostatních částech bývalého okresu se zmiňuje pouze okrajově (výjimkou jsou materiály

²⁶ Týž, *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu IV*, s.78.

²⁷ Týž, *KSČ v období 1921 - 1948. Strategie a taktika*, s. 251.

²⁸ Týž, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, s. 27.

ohledně činnosti partyzánské brigády Mistr Jan Hus). Nelze si tedy z nich udělat ucelenější obrázek, proto své úsilí zaměřuji nadále převážně na situaci v Kutné Hoře. Většina obyvatel byla v době okupace pasivní, nijak zvláště se neprojevovala. Kromě pasivní většiny existovala část aktivních odbojářů a část kolaborantů. Obě skupiny měly v Kutné Hoře kolem 100 osob.²⁹ Tento poměr by mohl odpovídat situaci celostátní, kdy naprostá většina obyvatel byla pasivní a na kraji stály úzké skupiny odbojářů a kolaborantů.

V Kutné Hoře působila významná skupina Obrana národa a především její přidružená organizace "V boj". Tato skupina se konstitovala na jaře roku 1939. Skupina byla vedena profesorem Aloisem Pipkem, instruktora a spojku dělal Josef Kobián z Kolína. V roce 1943 však proběhlo rozsáhlé zatýkání. Nicméně ještě ten rok se skupina dokázala znovu ustanovit. Vedoucím se stal prokurátor krajského soudu v Kutné Hoře dr. Milan Kořán. Po Kutné Hoře měla skupina "V boj" asi 18 členů a hlavním cílem byla nelegální distribuce tiskovin a příprava na sabotážní činnost. Nasazený konfident však způsobil ještě v roce 1943 další hromadné zatýkání. Dr. Kořán byl utlučen při výslechu a dalších 16 zatčených bylo převezeno do Malé pevnosti v Terezíně. Po válce se domů vrátili čtyři ze zatčených. V roce 1944 se začal organizovat již třetí sled této skupiny pod vedením úředníka kutnohorské mlékárny Jindřicha Hanzela. Skupina se dala plně do služeb zreorganizované kutnohorské pobočky ON, která se původně začala taktéž formovat v květnu 1939. Stalo se tak pod taktovkou kolínského podplukovníka Josefa Buršika. Jednalo se o divizi Pribina působící mezi Kolínem a Havlíčkovým Brodem.³⁰ Kutnohorská skupina ON až do prvních zatýkání v roce 1940 vyvíjela především zpravodajskou činnost. Jejím zatýkání pomohla především nedostatečná konspirace.³¹ Vedoucí Kutnohorské pobočky Pribiny Ladislav Junk po návratu z vězení dokázal skupinu znovu zorganizovat, získat zbraně, vlastní vysílačku a v roce 1944 se spojit s třetím sledem organizace "V boj". Spolu se pak

²⁹ ŠTROBLOVÁ Helena a kol., *Kutná Hora*, Praha 2000, 241 s.

³⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále SOkA KH), fond Okresní komise regionálních dějin KSČ (dále f. OKRD KSČ), karton 14 (dále kar. 14), *Zdeněk Jelínek - Kutnohorsko za okupace*; SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

³¹ Táž, *Kutná Hora*, s. 241.

připravovaly na ozbrojené povstání a konec války. Vedle toho jednal s předsedou Československé obce legionářské Josefem Hornychem, který se v roce 1943 vrátil z koncentračního tábora Sachsenhausen. Slibně rozvíjející se odbojovou spoluprací přerušilo v březnu 1945 gestapo.³²

V Kutné Hoře můžeme nalézt i stopy organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme, který byl zastupován bývalým legionářem a sociálním demokratem Josefem Kubantem. Tato organizace však nebyla příliš početná a nepřekročila zde organizační stádium. Manželé Kubantovi např. skrývali ve svém bytě vedoucího pracovníka organizace “V boj” Rudolfa Mareše, který byl v roce 1942 popraven gestapem. V roce 1944 byl na základě udání vyslán k manželům Kubantovým konfident Ladislav Bambas (krycí jméno major Svoboda), který se však ničeho nedopátral, neboť Josef Kubant v té době již ilegálně nepracoval.³³

Z dalších odbojových skupin, jejichž stopy na území Kutné Hory můžeme nalézt, jsou to tzv. “Prstýnkáři”, Národní obranný svaz, sokolové a skauti spolupracující s Obranou Národa, nebo koncem války působící samostatná hasičská odbojová organizace. Nicméně jejich činnost lze označit spíše za okrajovou.³⁴ Kromě odbojových skupin v Kutné Hoře též působily organizace, které inklinovaly ke spolupráci s okupačním režimem. Jednalo se o Ligu proti bolševismu, kterou Němci chtěli využívat proti komunistickému odboji. Dále zde byla aktivní Vlajka, mající v Kutné Hoře na 35 členů. Byla však pod neustálým policejním dohledem a k moci se nikdy nedostala. Působil zde taktéž Svaz pro spolupráci s Němci, který se zaměřoval na prohlubování znalostí němčiny a oslavy různého charakteru.³⁵

Komunisté měli vzhledem k svému rozpuštění koncem roku 1938 určitý náskok v ilegální práci. To jim ale ve zdejší situaci příliš nepomohlo, přestože byli jediní organizováni na přísně stranickém základu.³⁶ Stihli vytvořit městské a okresní vedení. Kromě Kutné Hory vznikly silné organizace v Nových Dvorech a na Kaňku. V ilegální organizaci působily

³² SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Kutnohorsko za okupace*; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

³³ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Kutnohorsko za okupace*; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

³⁴ Táž, *Kutná Hora*, s. 241

³⁵ Tamtéž, s. 242.

³⁶ Tamtéž s. 241.

nové tváře, jelikož identita starších funkcionářů byla známa. To se potvrdilo při zatýkání v březnu 1939.³⁷ Ještě před příchodem německé armády dostaly četnické stanice pokyn komunisty zadržet. Jejich činnost byla orientována především do tisku ilegálních novin a letáků, protiněmeckých nápisů a demonstrativních akcí ku příležitosti různých významných dnů.³⁸

Od prosince 1939 byl na pokyn krajských vedoucích kladen větší důraz na spolupráci mezi jednotlivými okresy. V našem případě se jednalo o okresy Kolín, Kutná Hora, Čáslav a Pečky. Po vytvoření okresních organizací se před Vánoci 1939 uskutečnila v Kutné Hoře schůzka vedoucích, kteří zde podávali zprávu o stavu v jejich okresu. Kutnou Horu zastupoval Rudolf Černý.³⁹ V červnu 1940 byli pozatýkáni téměř všichni vedoucí ilegálních organizací na celém Kutnohorsku. Týkalo se to cca 65 lidí, z nichž se třetina nevrátila z koncentračních táborů. Tím byla komunistická odbojová aktivita značně ochromena.⁴⁰ Úkolem ilegálních organizací bylo získávání nových členů z řad dělnictva, organizace boje proti okupantům a rozvíjení politické práce. V druhé polovině roku 1939 se započalo s výrobou a distribucí ilegálního okresního časopisu *Svědomy*, který byl od ledna 1940 přejmenován na *Úder*. Celkově vyšlo 14 čísel s průměrným nákladem 250 ks.⁴¹

Jaká tedy byla situace vlastního odboje na Kutnohorsku? Slibně vyvíjející se činnosti byla utlumena v průběhu roku 1940 a úplně ochromena po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Rezistence se omezila na drobnější sabotáže, poslouchání zahraničního rozhlasu a akce kulturního charakteru.⁴² Na konci války se podařilo železničářům vyhodit do povětří koleje mezi Kutnou Horou a Kolínem. Všechny odbojové skupiny poskytovaly stíhaným úkryt a peníze. Někteří měli doma zbraně a každý se připravoval na konec války po svém.⁴³ Odbojová aktivita se začala zvyšovat v druhé polovině roku 1944 v

³⁷ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Věra Kučerová - 65 let KSČ na Kutnohorsku*.

³⁸ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Boj pokračuje*.

³⁹ JELÍNEK Jan, *Kutná Hora*, Praha 1990, s. 87.

⁴⁰ Tamtéž, s. 87; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Boj pokračuje*.

⁴¹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Věra Kučerová - 65 let KSČ na Kutnohorsku*.

⁴² SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Věra Kučerová - 65 let KSČ na Kutnohorsku*.

⁴³ Táž, *Kutná Hora*, s. 242.

souvislosti s parašutistickými výsadbky, reorganizací Obrany národa a vytvoření třetího sledu organizace “V boj”. Čestné místo v této těžké době zaujala skupina studentů kutnohorského gymnázia. Přes svého vedoucího, profesora Ladislava Znojenského, navázali kontakt s vedoucím komunistické mládeže Jaroslavem Lorencem, který byl v roce 1940 zatčen. Tím přestala skupina komunistické mládeže pracovat, ale skupina studentů gymnázia zůstala nadále, a v těžkých dobách okupace plnila kutnohorské divadlo. Studenti nadšeně pozdravovali herce na jevišti a při každé možnosti neváhali manifestovat svůj odpor proti Němcům. Profesor se studenty nacvičoval různé divadelní hry. To vyvrcholilo inscenací *Kytice*, která byla tehdejší ukázkovou manifestací češství.⁴⁴

Na základních skutečnostech mezi literaturou a prameny panuje shoda. Žádné významnější odchylky jsem nezaznamenal. Nicméně existuje značný rozdíl ve formě podání informací. Pokud se podíváme na polistopadovou literaturu, tak ta suše konstatuje přerušení činnosti komunistického odboje zatýkáním z června 1940. Naproti tomu stojí prameny sesbírané okresní komisí regionálních dějin KSČ mají značnou tendenci omlouvat a vysvětlovat neúspěšnou reorganizaci sil komunistického odboje. Často se o tom zmiňuje tehdejší kutnohorský historik Zdeněk Jelínek. Nejprve píše o důvodech likvidace komunistické rezistence. Komunisté byli údajně organizováni podle německého vzoru a model této organizace byl gestapu znám, což Němcům usnadnilo práci při její likvidaci. Dále také vyzdvihuje jejich zpravodajskou činnost, která ale v ostatní literatuře nebyla vůbec patrná a spíše se zmiňovala pouze o kolportáži ilegálního tisku a akce kulturního charakteru. Stejně tak neúspěšné snahy o znovuoobnovení odboje přisuzuje „měšťáckému” charakteru Kutné Hory a celkovému nerozvinutému průmyslu a naopak zemědělskému charakteru Kutnohorska. To jako argument přijmout můžeme, průmysl skutečně v tuto dobu v oblasti Kutnohorska příliš rozvinut nebyl. Nicméně to, že tzv. buržoazní odboj měl možnost navázat na síť předmnichovské strany, je sice pravda, ale komunisté byli před rokem 1939 v Kutné Hoře taktéž aktivní. Tudíž podobné možnosti jistě také mít

⁴⁴ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

museli. Všeobecně zařazuje oblast Kutnohorska jako doménu tzv. středního odbojového proudu (PVVZ a ON). V případě ON to potvrzují i další materiály. Ohledně PVVZ však se sebou částečně rozchází, když v jiném článku upozorňuje na to, že v Kutné Hoře nepřekročilo PVVZ organizační stádium. Nicméně z kontextu lze vyčíst, že upomíná víceméně pouze na jeho existenci a nikoliv na velkou aktivitu. Tzv. střední odbojový proud nebyl doménou pouze PVVZ, takže tyto informace lze označit za důvěryhodné. Např. v oblasti Uhlířských Janovic označuje PVVZ jako vcelku aktivní odbojový subjekt, který spolupracuje s komunisty. Jako nejsilnější oblast komunistického odboje udává partyzánské výsadky ze SSSR a především partyzánskou brigádu Mistr Jan Hus, o které se blíže zmíním v příští kapitole.

4.2 Partyzánské výsadky a brigáda Mistr Jan Hus

Již v předcházejícím textu jsem psal o gestapu a zatýkání odbojářů. Gestapo se také zaměřovalo na rozbíjení partyzánských skupin, a proto bych zde na začátku této podkapitoly zmínil pár informací o jejím fungování. V Kutné Hoře nesídlilo gestapo, SS, ani SA. V určité fázi války však měla svůj štáb v budově kutnohorské průmyslovky armáda polního maršála Ferdinanda Schörnera.⁴⁵ Kutnohorsko příslušelo pod služebnu gestapa v Kolíně, která byla vedena moravským Němcem Emilem Laufkou. Ten měl velmi pečlivě vypracovanou síť konfidentů a jasný postup při jejich nasazování. Měl je rozdělené do třech skupin v kartotéce podle barvy. Bílí V-manni měli své občanské povolání a posílali „pouze“ udavačské dopisy. Zelení (nebo žlutí) V-manni dostávali někdy od gestapa speciální úkoly. Často se jednalo o prověřené udání od bílých V-mannů. Červení pak byli konfidenty z povolání. Laufka měl v každé obci někoho, na koho se mohl v případě potřeby obrátit. Jednalo se o čtyři druhy osob: 1) V-manni: měli své číslo, popř. falešné jméno, na které jim byl vydán doklad. 2) Důvěrníci, kteří nepoužívali falešný průkazů a nebyli označeni číslem. 3) Důvěryhodné a gestapem doporučené osoby, na které se obracel, když neměl v obci spolupracovníky výše uvedených druhů. 4) Němečtí státní příslušníci, kteří

⁴⁵ Táž, *Kutná Hora*, s. 240.

byli doporučováni německými orgány. Laufka měl kartotéku na zaznamenání udání. Pokud jich bylo více na jednu osobu a oznámení byla podobná ve skutkovém činu, tak věc začal šetřit. Pokud se jednalo o věci menšího významu (poslech zahraničního rozhlasu, šeptaná propaganda, nepřátelský postoj vůči Německu, drobné sabotérství), tak byl vyhotoven záznam a celá věc se uložila. V závažnějších případech se postupovalo sice rychle, ale zároveň obezřetně. Předem bylo nutné získat co nejvíce materiálů, tak aby snaha nevyšla naprázdno. V roce 1944 se celá metoda ustálila následovně: udání bílého V-manna bylo prošetřeno a pokud se ukázalo závažnější, tak byla celá věc postoupena k šetření zelenému (žlutému) V-mannovi. Když se ukázalo opodstatněným, ale neprokázaným, tak byl vyslán první červený V-mann, který se představil jako zástupce ústřední, nebo člen Ústředního národního revolučního výboru. Když si získal potřebnou důvěru, tak s odkazem na zachování konspirace skupinu opustil s tím, že se za něj přihlásí další spolupracovník. Pro tento účel nechal rozstříhnout tuhý papír s určitým ornamentem, nebo značkou. Druhou půlku předal Laufkovi, který vyslal dalšího červeného V-manna. Když ten získal dostatek důkazů, tak přestal do skupiny docházet a Laufka dal rozkaz k likvidaci odbojové skupiny.⁴⁶

V souvislosti s obratem ve válce a stále se přibližující frontě na podzim roku 1944 dozrály předpoklady pro partyzánskou činnost. Na území Protektorátu byla vysazena celá řada výsadků ne jenom ze SSSR. Na úvod se krátce zmíním i o tzv. západních výsadcích. Ty přicházely z Anglie, severní Afriky, nebo italského Brindisi.⁴⁷ Skupiny byly vysílány na adresy nekomunistických odbojářů. Tyto záchytné body již však byly většinou rozbity díky těžkým zásahům proti domácímu odboji. Až v průběhu jara 1944 se začíná ze zbytků Obrany národa a Petičního výboru věrní zůstaneme organizovat odbojová skupina, která později dostala název Rada tří. Ta zasahovala i do několika obcí čáslavského okresu.⁴⁸ V tomto ohledu můžeme pozorovat překryv s místem působení pozdějšího výsadku Mistr Jan Hus, který právě na pomezí okresů Čáslav, Kutná Hora a Havlíčkův

⁴⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

⁴⁷ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*

⁴⁸ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zprávy 4 - Partyzáni na Kutnohorsku*.

Brod působil. Úkoly skupin vysílaných západním odbojem byly především zpravodajské. Skupiny měly název podle jména výsadku a krycího jména stanice. Např. Silver A - Libuše, Clay - Eva, nebo Calcium - Milada. Koncem roku 1944 již některé výsadky dostaly úkoly bojové. Poslední výsadky byly vysílány s úkoly organizačními v souvislosti s přípravou Pražského povstání. Později ustaly, protože bylo jasné, že oblast bývalého ČSSR bude operační oblastí Rudé armády.⁴⁹ Dne 21. 12. 1944 byl vysazen výsadek Tungsten u obce Libenice (cca 6 km severně od Kutné Hory) s velitelem mjr. Rudolfem Pernickým. Původní místo seskoku mělo však být nedaleko Hlinska, kde v obci Studnice měli záchytnou adresu. Podařilo se jim podle různých nápisů zorientovat v lesíku nedaleko Kaňku u Kutné Hory. Místní obyvatelé jim poradili cestu vlakem, které pro ně byla ale velmi nebezpečná. Nastoupili v silném mrazu náročný pochod a na místo určení dorazili s těžkými omrzlinami těsně před Novým rokem. Po rekonvalescenci začali plnit úkoly dané Londýnem.⁵⁰

S postupující frontou se do popředí dostávala otázka budoucího uspořádání státu. To ale domácí rezistence po čtyřech letech těžkých ztrát nebyla schopna sama vyřešit, a tak bylo nutné odboj v Protektorátu posílit výsadky ze SSSR.⁵¹ Na území Čech a Moravy byly hojně vysazovány od 30. 9. 1944, kdy jsou všechny partyzánské oddíly a skupiny působící na našem území převedeny pod štáb partyzánského hnutí při vojenské radě 1. Ukrajinského frontu. Zástupcem zahraničního odbojového centra při tomto štábu byl jmenován mjr. Augustin Schramm (ten byl později obviňován z podílu na smrti ministra zahraničí Jana Masaryka a dva měsíce po jeho smrti zastřelen - je možné, že se tak stalo na přímý pokyn StB⁵²). Výsadky probíhaly z polního letiště u polského Rzeszówa⁵³ a byly v zásadě trojího typu: 1) Jednotky vysílané za přímé účasti Československých odbojových orgánů v Moskvě - jejich úkoly byly především organizační (zakládání národních výborů), diverzní a zpravodajské. Tyto jednotky musely mít mezi sebou minimálně jednoho Čecha, který zprostředkoval kontakt s domácím

⁴⁹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství.

⁵⁰ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství.

⁵¹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, Zprávy 4, Partyzáni na Kutnohorsku.

⁵² ŠEDIVÝ, F. Zdeněk, Jan Masaryk: při jméně, které nosil, musel zemřít, Vimperk 1997, s.

⁵³ Týž, Partyzáni v Československu 1941 - 1945, s. 353.

obyvatelstvem. 2) Vysílané štáby jednotlivých frontů - úkoly byly především diverzní a zpravodajské. Nesměly zakládat národní výbory a měly se snažit pracovat bez civilních sítí. Někdy je uváděno, že jednotky byly vysílány NKVD, nebo NKGB. 3) Malé jednotky, nebo jednotlivci, kteří byli přímo řízeni NKVD. Neví se toho o nich mnoho, ale zřejmě předávali informace o činnosti ostatních partyzánských skupin, válečných zajatcích, nebo o Vlasovcích.⁵⁴ V dalším archivním materiálu, přímo sestaveném Okresní komisí regionálních dějin, je toto dělení podobné: 1) Skupiny vysílané ústředním štábem partyzánského hnutí v Kyjevě ve spolupráci se zahraničním vedením KSČ. Kromě diverzní a zpravodajských úkolů měli úkoly především politické. A to hlavně zakládání národních výborů, které by partyzánům pomáhali při jejich snažení a následně převzali moc na osvobozeném území. Dále pak do svých řad přijímat bojově naladěné vlastence, nebo válečné uprchlíky a řídit jejich boj. 2) Skupiny řízené NKGB, které byly v podstatě předsunuté vojenské rozvědky, které prováděly zpravodajské a diverzní úkoly. 3) Skupiny, nebo jednotlivci řízení NKVD a provádějící výhradně zpravodajskou činnost.⁵⁵ Oboje dělení je velmi podobné, jen napsáno jinými slovy. U první kategorie Zdeněk Jelínek přímo nepřisuzuje jejich vysílání Ústřednímu štábu partyzánského hnutí, nicméně v kontextu ostatních jeho zmínek a popisu v literatuře je zjevné, že tyto jednotky byly vysílány v rámci velitelství I. Ukrajinského frontu. Kategorie dvě je také popsána podobně, jenom Zdeněk Jelínek si není v textu příliš jistý jejich řízením NKVD, či NKGB a jejich vysílání přisuzuje jednotlivým frontům. Což dle mého názoru nestojí v rozporu k jejich následnému řízení. Druhý materiál již přímo hovoří o jejich řízení druhou ze zmíněných služeb. Na kategorii tři již panuje plná shoda. Oba materiály pak na oblast Kutnohorska zařazují jednotky všech tří sledů - 1) Adolf Staš, který byl nedaleko Kutné Hory vysazen a následně odcestoval do Prahy, kde zpravodajsky působil do konce války. 2) Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo. 3) Partyzánská brigáda Mistr Jan Hus.⁵⁶ Na tomto rozdělení se shodují jak archivní materiály, tak popis činnosti jednotlivých

⁵⁴ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

⁵⁵ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, Zprávy 4, *Partyzáni na Kutnohorsku*.

⁵⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, Zprávy 4, *Partyzáni na Kutnohorsku*.; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

oddílů v moderní literatuře, který plně koresponduje s výše uvedeným dělením.

Dne 7. 10. 1944 se konala štábní porada při Ústředním vedení partyzánského hnutí, kde bylo rozhodnuto “*vysazením desantů a vysíláním výsadek bojujících na Slovensku organizovat partyzánské hnutí v Čechách a na Moravě*”. První z řady výsadek vysílaných ze štábu při I. Ukrajinském frontu byl na začátku října oddíl parašutistů Jermark. Stalo se tak u obce Račice nedaleko Vyškova.⁵⁷ Další skupina byla vysazena dne 16. 10. nedaleko Loun, přičemž původní oblast seskoku měla být na Šumavě (sami parašutisté původně nevěděli, že seskočili špatně). Měli za úkol především organizovat partyzánské oddíly z místního obyvatelstva, provádět diverzní činnost, budovat národní výbory a připravit základnu pro příjem materiálu. Do oblasti Šumavy se však nikdy nedostali. Ze sedmnácti partyzánů bylo do 20. 10. deset zabito v boji, nebo zajato. Další dva se oddělili od zbytku skupiny a zbývajících pět nastoupilo ústupovou cestu směrem na východ, kde se později v oblasti Českomoravské vrchoviny zkontaktovali s komisařem brigády Mistr Jan Hus Miroslavem Pichem-Tůmou.⁵⁸ Další skupinou byl oddíl dr. Miroslav Tyrš, který měl původně seskočit u Benešova, ale nakonec byl vysazen nedaleko Pelhřimova.⁵⁹

Partyzánská jednotka (brigádou se stala až později) Mistr Jan Hus⁶⁰ byla zformována na konci září 1944 v Kyjevě v rámci Ústředního štábu partyzánského hnutí. Jejím hlavním úkolem bylo zakládání NV a další diverzní úkoly. Patřila tedy mezi jednotky výše zmíněného I. typu.⁶¹ Velitelem byl kpt. Alexander Vasilijevič Fomin, který v letech 1944 - 1945 organizoval přesuny jednotek na obsazený Krym. Politickým komisařem skupiny se stal jediný Čech - Miroslav Pich (krycí jméno Tůma). Ten byl od okupace odbojově aktivní a před zatčením uprchl v roce 1940 do SSSR.⁶² Skupina byla vysazena až na třetí pokus dne 26. 10. Stalo se tak mezi

⁵⁷ Týž, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, s. 354.

⁵⁸ Tamtéž. s. 356 - 358.

⁵⁹ Tamtéž, s. 360.

⁶⁰ Jméno bylo zvoleno záměrně, počítalo se se silnou evangelickou tradicí Vysočiny - SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

⁶¹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

⁶² CHMELA Miroslav, *Naplňený čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Praha 1989, s. 12 - 14.

vesnicemi Lovčice, Podhořany a Starkoč. Po seskoku se sešlo 11 lidí. Lékařka Lýda Smyková se ztratila a přidala se až za dva týdny. O dva dny později v Lipovci u Jaroslava Ouřeckého přijali do skupiny tři uprchlé sovětské zajatce a tři Čechy, kteří utekli z pracovního nasazení v Německu. V místě zůstala čtyřčlenná skupina vedená Nikolajem Kolesnikem s cílem budovat a rozšiřovat ilegální síť. Zbytek se přesunul na původní místo seskoku do Žďárských vrchů.⁶³ Jednotka se postupně rozrostla na velkou brigádu o několika oddílech, které působily na hranicích okresů Kutná Hora, Čáslav a Havlíčkův Brod. Získali si silnou oporu v místním obyvatelstvu, jejich síť se pokusil dekonspirovat známý konfident Ladislav Bambas, dva partyzáni byli zastřeleni za hrubé porušení kázně, došlo k řadě střetů s německými silami a diverzích na silnicích a železničních tratích. Detailní popsání činnosti této brigády by vydalo na mnoho stránek. Materiálů se nám naskýtá skutečně dostatek. Z archivních pramenů Okresní komise regionálních dějin KSČ lze zjistit, že vycházelo na toto téma několik desítek článků na pokračování, jejichž autorem byl již zmíněný kutnohorský historik Zdeněk Jelínek. Stejně tak existuje několik publikací věnující se historii této brigády.⁶⁴ Vše nasvědčuje tomu, že činnost partyzánské brigády Mistr Jan Hus byla velmi rozsáhlá a v regionu se dočkala velkého ohlasu. Jistě do určité míry zdvihání tohoto tématu bylo propagandistickou činností pounorového režimu, nicméně i po Listopadu vyšly o činnosti brigády některé publikace. Tento zájem je také do jisté míry spojený s jejím komisařem Miroslavem Pichem-Tůmou, který se stal velmi rozporuplnou postavou (nejen) poválečných dějin. Z toho důvodu bych se ještě rád krátce zastavil nad zničením hlavního štábu a věnoval se některým okolnostem, které s tím souvisely. Štábní oddíl byl zničen na konci března 1945 u Leškovic. Zemřelo celkem 7 partyzánů, vč. velitele Fomina. Partyzáni byli obklíčení 270 členy chrudimského sonderkomanda a za několik hodin boje udoláni.⁶⁵ Jeden z telegramů velitele Fomina z obklíčení však mluví až

⁶³ Týž, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, s. 362.

⁶⁴ DRAŠNER František, *Partyzánský výsadek Mistr Jan Hus, aneb, Nejasnosti kolem jeho politického komisaře Miroslava Picha-Tůmy*, Vlašim 2007, 224 s.; Týž, *Naplňený čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa*; JELÍNEK Zdeněk, *Leškovice. Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994, 198 s.; PICH-TŮMA Miroslav, *Útěk a návrat: vzpomínky komisaře partyzánské brigády Mistra Jana*

Husa, Hradec Králové 1986, 231 s.

⁶⁵ Týž, *Naplňený čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, s. 33.

o 2000 mužích.⁶⁶ Toto číslo se nezdá jako příliš reálné a spíše bych počítal s počtem, který je uveden výše. Nejasnostem kolem politického komisaře Tůmy se věnuje ve své publikaci František Drašner. Odkazuje několik velmi podezřelých důkazů, které nasvědčují tomu, že Tůma své spolubojovníky zradil. Jednalo se např. o podezřelé zatýkání 5 dní před Leškovicou akcí ve Vickovicích, které byly jednou z opor partyzánské činnosti v této oblasti. Když po likvidaci štábu u Leškovic Němci přišli s mapou přímo zakresleného umístění partyzánů, tak to bylo všem zajatcům, kteří byli na místo činu dovezeni kvůli identifikaci, velmi podezřelé. Kpt. Korovin, partyzán ze Žďárska, dlouhodobě upozorňoval na neblahou zrádčovskou povahu Miroslava Picha-Tůmy. Ten za ním vyslal dva partyzány, aby ho popravili za zradu. To se mu však nevydařilo. Korovin byl nakonec zastřelen za velmi podezřelých okolností dne 21. 5. při loučení s partyzány. Při slavnostní salvě dostal ránu zezadu do týla hlavy. Pachatelem musel být někdo, kdo dobře znal průběh oslav.⁶⁷

Partyzánská činnost na Kutnohorsku nebyla tak rozsáhlá, jako v jiných částech Protektorátu. Napomáhal tomu především charakter krajiny. Ve své době se jednalo o oblast především zemědělskou, kde nebyly tak vhodné podmínky pro odbojovou aktivitu. Partyzánská činnost okres zasáhla především v jeho jihovýchodní části na hranicích s bývalými okresy Čáslav a Havlíčkův Brod. V této části začínal kopcovitý a zalesněný terén Českomoravské vrchoviny, jejíž součástí jsou i v textu zmiňované Žďárské vrchy. Takový charakter krajiny již dával partyzánské rezistenci víc možností k aktivitě. Pro tuto kapitolu jsem z fondu OKRD využil především obsáhlé články historika Zdeňka Jelínka a materiál vytvořený přímo samotnou komisí, datovaný do roku 1966 a pojednávající o činnosti partyzánů na Kutnohorsku. Bohužel však všechny články nemůžeme přesně datovat, jelikož se jedná pouze o výstřižky z novin bez uvedení datace. Nicméně vzhledem k tomu, že se Zdeněk Jelínek narodil v roce 1936, tak s jistotou se dá usuzovat, že články vznikly až v průběhu šedesátých let. Tyto materiály nestojí ve vzájemném rozporu. Pouze občas nepoužívají stejné

⁶⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*

⁶⁷ Týž, *Partyzánský výsadek Mistr Jan Hus, aneb, Nejasnosti kolem jeho politického komisaře Miroslava Picha-Tůmy*, s. 9.

terminologie, nicméně z dalšího textu je jasné, že mají na mysli to samé a výklad se tak dá označit za totožný. Podporuje to i fakt, že Zdeněk Jelínek se při své publikační činnosti po listopadu 1989 drží stejných faktů a nepíše ve vzájemném rozporu se svými předlistopadovými pracemi. To je další nepřímý indikátor věrohodnosti materiálů sestavených přímo OKRD, jelikož její části jsou se Zdeňkem Jelínkem v souladu. Pro stálost faktů v jednotlivých částech archivních pramenů posloužil další materiál vzešlý z činnosti OKRD - publikace *65 let KSČ na Kutnohorsku*. Drobné nejasnosti v textech Zdeňka Jelínka můžeme nalézt v lehkém přeceňování významu odbojové aktivity komunistů v Kutné Hoře v kontextu k moderní literatuře. Nicméně se to dle mého názoru dá pokládat v té době za běžné. Nejedná se o informace významného charakteru, které by nějak snižovaly faktickou vypovídající hodnotu uvedených materiálů. Spíše jde o tzv. ideologickou omáčku, která se musí od věcných historických souvislostí jasně odlišit.

5. Konec války a květnové volby 1946

Frustrace z války a šesti okupačních let byla mezi obyvatelstvem obrovská. Přestože Československo nebylo válkou zasaženo do takové míry jako třeba Polsko, bylo na lidech i majetku napácháno tolik škody, že se válka zaryla nesmazatelně československému národu hluboko pod kůži. Ztráty na životech byly vypočteny na 365 000 životů a škody na majetku odhadnuty ve výši 347,5 mld. Kčs. Nejvíce zasaženými oblastmi bylo Slovensko, Opavsko a Ostravsko. Pařížská mírová dohoda potvrdila reparační nároky Československa ve výši 308 mld. Kčs. Z této částky však bylo vyplaceno necelých 0,5%. Ve prospěch Sovětského svazu jsme se museli vzdát Podkarpatské Rusi. Ten se ale výměnou za ní vzdal dalších zásahů směrem na Slovensko a ČSR podpořil ve sporu s Polskem o Těšínsko, Oravu a Spiš.⁶⁸ Pokud si dáme do kontextu události let předválečných, osvobození většiny území Rudou armádou a všeobecný příklon „doleva“, tak uznáme za jasné, že politický systém první republiky nemohl být ve své šíři obnoven. Některé oblasti se ale nekomunistické strany snažily zachovat. Jednalo se např. o systém státní správy. Nakonec se však prosadil model Národních výborů, které prosazovali komunisti. Začali aktivně budovat stranickou strukturu a využili toho, že ostatní strany s budováním vlastního aparátu byly pozadu. Do začátku roku 1946 se jim povedlo získat 50% předsedů jednotlivých Národních výborů, přestože měly být strany zastoupeny na základě parity.⁶⁹ Nutno však dodat, že komunisté se na převzetí moci připravovali systematicky a jejich kroky směřovaly vždy k maximálnímu posílení svého vlivu a získání co nejvyšší moci ve státě. Důležitou roli hrálo zbavení se negativního a nepřátelského obrazu, který strana vyvolávala za dob první republiky. Teď se snažila prezentovat

⁶⁸ RATAJ Jan, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, Praha 2003, s. 8 - 9.

⁶⁹ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 10.

jako strana konstruktivní a státotvorná. Strany byly nově sdružené do tzv. Národní fronty, kde mohly kromě *Komunistické strany Československa* fungovat jenom *Československá strana národně socialistická*, *Československá strana lidová* a *Československá sociální demokracie*. Jiné strany nebyly povoleny a obnovená Československá republika byla postavena na základě tzv. Košického vládního programu schváleného v dubnu 1945.

5.1 Květnové dny a Kutná Hora

Postupující fronta a čekání na konec války nenechaly ani Kutnou Horu klidnou. Samotné válečné škody zde ale nebyly tak patrné. Od března se sice konaly přelety letadel, ale průmyslové podniky bombardovány nebyly. Stíhači však útočili na železniční trať, která směřovala na Prahu. Na území okresu bylo postupně ubytováno na 5 000 německých uprchlíků z různých východních oblastí, což místy zapříčinilo velmi vypjaté konflikty s domácím obyvatelstvem. Německé jednotky se na území okresu začaly přesouvat od dubna. Jednalo se o skupinu armád Střed, jejíž velitel, polní maršál Ferdinand Schörner, si v budově kutnohorské průmyslové školy zřídil své velitelství.⁷⁰ Ulice byly uzavřeny kolovými zábranami a město se proměnilo v německou pevnost se sítí telefonních kabelů. V pondělí 30. 4. se roznesla zpráva, že německé marky platí pouze do středy. Náhle se objevily davy lidí, kteří se jich chtěli zbavit. Německý komisař Josef Reif den na to rozhlasem oznámil, že ten, kdo nebude chtít marky přijímat, bude potrestán za sabotáž. Nicméně revoluční náladu obyvatelstva se již zastavit nepodařilo.⁷¹

Za této situace se Kutná Hora pomalu blížila k ustanovení městského a okresního národního výboru. Přípravy k jejich utvoření však probíhaly již od konce roku 1943, kdy bývalý legionář, poštovní úředník a funkcionář Československé strany národně socialistické Josef Hornych, provedl první rozhovory o přípravě revolučního národního výboru se svým stranickým kolegou Ladislavem Junkem, který vedl kutnohorskou pobočku Pribiny. S ním se dohodl, že provede vytipování osob, které by se mohli na činnosti

⁷⁰ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zprávy 3 - květnové dny roku 1945 na Kutnohorsku*.

⁷¹ NUHLÍČEK Josef, *Kutná hora v revolučním květnu 1945*, Krásné město, 1946, č. 4, s. 35.

RNV podílet. Později operoval s *“Provoláním československé vlády k tvoření národních výborů se směrnicemi pro jejich organizaci a činnost”*, které se k němu dostalo v dubnu následujícího roku. Nejdříve vytvořil skupinu lidí vhodných k oslovení a v průběhu roku s nimi vedl rozhovory, které probíhaly v obchodě Pavla Líbala, na procházkách po Kutné Hoře a okolí, nebo i v soukromých bytech. Věci vojenského charakteru byly ponechány na příslušnících sdružených v odbojové organizaci Pribina. Ladislav Junk byl však později zatčen gestapem a komunikace byla přerušena. Následně se rozhovory museli vést v naprosté konspiraci, nic nepřišlo na papír a mluvilo se pouze mezi čtyřma očima.⁷² Vytvořil tak skupinu 22 lidí, se kterými počítal do RNV. Domluvili se, že signálem pro jejich setkání bude táhlý zvuk protiletectkých sirén. Předtím však ještě 15. 4. navštívil okresního hejtmána Steinfelda, kterému se představil jako vedoucí RNV a žádal jej o spolupráci. Ten mu ji přislíbil, ale upozornil jej, že ve městě je více skupin odhodlaných převzít po válce moc. Mezi ně se řadil např. prapor. Pavel Vrána, člen odbojového hnutí organizovaného komunisty, nebo prof. Alois Pipek, sociální demokrat a člen odbojové organizace *“V boj”*.⁷³

Táhlý zvuk sirén se ozval dne 5. 5. v ranních hodinách. Na okresním hejtmánství se sešla skupina Josefa Hornycha a zástupci dalších odbojových skupin. Okresní hejtmán s nimi spolupracoval, povolil vyvěšení vlajek a nošení odznáček. Vedení ONV se ujal výše zmíněný Pavel Vrána a po krátkém jednání byl utvořen MNV pod vedením Josefa Hornycha. Náměstky se stali - Jaroslav Mach, Miloslav Haertl a Josef Kaube. Zmíněný prof. Alois Pipek se stal členem širšího výboru. Josef Hornych se vydal převzít na Vlašský dvůr správu úřadu, zde však narazil na odpor německého komisaře Josefa Reifa, který byl ale nucen později ustoupit. Prozatímní NV byl složen především ze zástupců Národních socialistů. Ti nebyli tolik postiženi nacistickou represí, v Kutné Hoře měli pevnou základnu a řadu respektovaných osobností. Naproti tomu lidské zdroje

⁷² Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 8; HORNÝCH Josef, *O přípravě k vytvoření místního národního výboru v Kutné Hoře*, Krásné město, 1946, č. 4, s. 34 - 35.

⁷³ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 8.; SOKA KH, f.. OKRD KSČ, Svobodné noviny, roč. 1, č. 2, 17.5 1945.

komunistů nebyly velké a jejich odboj podlehl velmi silným represím.⁷⁴ Němci původně příliš do života ve městě nezasahovali, ale odpoledne nakonec komisař Reif nařídil odstranění vlajek, které se však večer začaly opět vyvěšovat. MNV si v této době dal za úkol především provést obyvatelstvo těmito dny bez zbytečných obětí na životech. Ve městě sídlil štáb skupiny armád Střed a kolem města měli též němci početné vojenské sbory. Vědomi si této přesily tedy nepřistoupili k odzbrojování německých vojáků. Do ostřejších konfliktů se obě skupiny dostaly až 8. 5., kdy byl v 7 hodin ráno táhlým zvukem protiletectkých sirén oznámen konec války. Již den předtím večer se s ohledem na hlášení pražského rozhlasu o kapitulaci všech vojsk jednalo na okresním hejtmanství o kapitulaci německé posádky. Okresní hejtman a místní vojenský velitel však toto odmítli. Odzbrojování započalo až 8. 5. v průběhu dne. Došlo také k několika potyčkám, kdy byl při jedné z nich zastřelen německý major. Němci vyžadovali vydání jeho mrtvolky a vyhrožovali vojenskými akcemi vůči městu. Nad město měly vzlétnout bombardéry od Zbraslavic a pro zásah měla být připravena také dělostřelecká baterie umístěná u Miskovic. Existuje několik verzí, které vysvětlují, proč se ani jedna z akcí neuskutečnila: přeřezání kabelů partyzány, neshody ve velení, nebo příchod německých uprchlíků.⁷⁵ Celkově městská kronika hovoří, že ve dnech osvobození padlo 5 občanů Kutné Hory (všichni byli muži ve věku 21 až 35 let). Padlo také 9 vojáků Rudé armády.⁷⁶ Tyto ztráty na českých životech byly dány především zmatkem a masovým úprkem německého vojska ve večerních hodinách 8. 5. - v tu dobu projelo Kutnou Horou na 60.000 německých motorových vozidel. Poslední německý tank uprchl 9. 5. v ranních hodinách a dopoledne již byla v Malíně uvítána zástupci MNV Rudá armáda, jež Kutnohorsko osvobodila v rámci Pražské operace ve dnech 9. - 12. 5.⁷⁷ Od druhého dne putovala nepřetržitě skrze Malín kolona vojáků Rudé armády směrem na Prahu. Němci po sobě zanechali v lazaretech spoustu zraněných, o které se musel postarat Československý červený kříž. Uprchlíci byli umístěni v areálu staré okresní nemocnice a

⁷⁴ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 9.

⁷⁵ Týž, *Kutná hora v revolučním květnu 1945*, s. 35 - 36.

⁷⁶ SOKA KH, f. MNV Kutná Hora, kronika města z let 1945 - 1952.

⁷⁷ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 14, *Zprávy 3 - květnové dny roku 1945 na Kutnohorsku*.

zajatci v táboře na stadionu AFK Respo. Začaly se objevovat zprávy, že Němci se vracejí od jihu a proto Sověti zaujali palebné postavení u Malína. Nicméně Němci tábořili u Zbraslavic a při upozornění na postup Sovětů se dali na útěk. Postupně se ve městě začal obnovovat běžný život a dne 15. 5. byl na místním vlakovém nádraží přivítán vracející se prezident Beneš.⁷⁸

V den, kdy byl oznámen konec války, také vystoupilo předsednictvo ONV se svým prvním oběžníkem:

- Zorganizovat a udržovat pořádkovou a bezpečnostní službu pomocí občanských stráží, či bývalých vojáků. V bezpečnostních věcech vstoupit ve styk s příslušnou četnickou stanicí.
- Chod veřejné správy musí být zachován. Za tímto účelem zajistí Národní výbory spolupráci informovaných osob jako starosty obce, předsedy místního spolku svazu zemědělství a lesnictví, zásobovacích referentů aj. Dbát zejména na obstarávání agendy vyživovací a zásobovací.
- Šetřit všeho národního majetku a udržovat střežení důležitých hospodářských objektů. Zakročit proti případnému pokusu jednotlivců o své osobní obohacení.
- Pořídít soupisy nalezených a opuštěných věcí a vojenského materiálu. Opis soupisu urychleně poslat na ONV.
- Dbát na to, aby nebyly vyřizovány osobní účty mezi jednotlivci. Případy hodné potrestání hlásit na příslušný Národní výbor.
- Bývalí vojáci odvodových ročníků 1936, 1937 a 1938 se mají hlásit k nastoupení vojenské služby v Kutné Hoře, v budově Rodinné školy.
- Záležitosti vojenského rázu hlásit posádkovému velitelství v Kutné Hoře, v neodkladných záležitostech nejbližšímu československému vojenskému velitelství.
- Složení a funkcionáře jednotlivých Národních výborů hlásit neprodleně za účelem evidence a navázání dalších styků.⁷⁹

Městský národní výbor v Kutné Hoře tyto pokyny přebral a následně vydal vlastní. Týkaly se opět především zajištění organizačních věcí,

⁷⁸ Týž, *Kutná hora v revolučním květnu 1945*, s. 36

⁷⁹ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., čj. 1/45, první oběžník ONV.

zásobování a bezpečnosti. Vyzývá třeba mladé chlapce od 14 do 18 let, aby se hlásili k nastoupení spojovací služby, vydává pokyny k zajištění strážní služby, nebo zajištění provozu v městské teplárně.⁸⁰ Spolupráce na úrovni ONV a MNV probíhala velmi úzce. Samotné ONV v Kutné Hoře mělo své sídlo a jejím hlavním místním zaměřením svědčí i složení jejich členů. Předsednictvo ONV bylo složeno výhradně z občanů Kutné Hory:

- Pavel Vrána - předseda
- Jan Kubáň - I. místopředseda
- Alois Zich - II. místopředseda

Dále bylo v užším výboru 7 z 9 členů přímo kutnohorští občané a zbylí dva patřili k přilehlým vesnicím:

- Jindřich Brázda - *obchod a živnosti*
- Emil Brožek - *veřejná správa a samospráva*
- Ondřej Frisch - *bezpečnost*
- K. N. Novotný - *zpravodajství*
- Josef Pospíšil - *zásobování a zemědělství*
- Josef Tichý - *zdravotnictví*
- Antonie Voslařová - *sociální péče*
- Ferdinand Zelený - *finanční hospodářství*
- Václav Zeman - *vojenství*

Podobná situace panovala i v širším výboru, kde z odlehlejších částí okresu (Sázava, Uhlířské Janovice, Zbraslavice, Kácov) bylo pouze 5 členů členů:

- Složení širšího výboru: František Antoš, Jan Brož, Josef Bukovanský, Zdeněk Černoch, Bohumil Čihák (*budoucí předseda ONV*), Václav Donát, J. Douda, J. Dvořák, Josef Gallát, Josef Kubant (*bývalý legionář a odbojář*), František Lorenc, Antonín Roštík, Gustav Svěrák, J. Tvrdlík, Václav Vrba, František Zmrhal.

O významu Kutné Hory v rámci okresu hovoří též první přijatá usnesení ONV (obnova výroby v tabákové továrně, zjištění škod napáchaných německým vojskem, nebo odstranění min v Kutné Hoře).⁸¹ To vedlo postupně také tomu, že na začátku června byla vytvořena vlastní

⁸⁰ SOKA KH, f. MNV Kutná Hora, cyklostylované hlášení z května 1945.

⁸¹ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., protokoly o schůzích.

odbočka ONV v Uhlířských Janovicích.⁸² O hlavním zaměření pozornosti ONV na Kutnou Horu se přesvědčíme i v následujících kapitolách.

Po uklidnění situace přistoupily jednotlivé strany k jednání. Došly k názoru, že reálné rozložení sil ukáží až všeobecné volby, a tak se dohodly na zastoupení stran dle paritního klíče. Každá strana dodala seznam kandidátů, kteří budou zvoleni aklamací občanů na veřejném shromáždění 2. 6. na Palackého náměstí v Kutné Hoře.⁸³ Jak nám ale ukazuje zápis z jednání rady ONV ze stejného dne, tak komunisté původně požadovali, s ohledem na počet přihlášek do strany, 17 ze 36 křesel v MNV.⁸⁴ O tři dny později se pak konalo první zasedání nově zvoleného pléna MNV, kde byla zvolena rada, vedení města a rozděleny jednotlivé referáty. Vedoucími představiteli byli zvoleni:

- Josef Hornych - předseda
- Bohumil Čihák - I. náměstek
- Petr Blahník - II. náměstek

- *Komunistická strana Čech a Moravy*: **Bohumil Čihák**, Antonie Voslařová, Alois Procházka, Josef Demharter
- *Československá strana národně socialistická*: **Josef Hornych**, Miroslav Haertl, Pavel Líbal
- *Československá strana lidová*: Bohumil Jelínek, Václav Kalaš, František Šibrava
- *Československá sociální demokracie*: **Petr Blahník**, František Fousek, František Bouška

Pro užší spolupráci mezi socialistickými stranami bylo v plánu vytvořit Národní blok pracujícího lidu Československého, ve kterém měly být zastoupeny všechny socialistické strany (tedy všechny strany kromě ČSL). Pro tento záměr byly vytvořeny koordinační výbory jednotlivých stran, nicméně díky značným názorovým rozdílům k vytvoření tohoto bloku nakonec nedošlo. Personální změna však proběhla na pozici předsedy ONV.

⁸² SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., čj. 530/45, ONV Kutná Hora podává dne 2.6 1945 první zprávu o hospodářském a politickém stavu na okrese.

⁸³ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 11.

⁸⁴ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., čj. 530/45, ONV Kutná Hora podává dne 2.6 1945 první zprávu o hospodářském a politickém stavu na okrese.

Dosavadní předseda Pavel Vrána byl delegován pouze do užšího výboru a na vedoucí pozici se dostal Josef Veverka (dosavadní předseda OV KSČ). Komunisté to však posléze vyhodnotili jako kádrový omyl. Josef Veverka byl odvolán z funkce předsedy ONV a následně vyloučen ze strany. Jeho pozici obsadil na začátku roku 1946 Bohumil Čihák.⁸⁵

Hlavní kostrou pro sepsání této podkapitoly byla publikace *Historie městského národního výboru Kutná Hora v letech 1945 - 1990* od Jana Jelínka a Lukáše Provaze. Ta vycházela především z několika novinových článků vydaných rok po válce, částečně z městské kroniky, která pro tuto dobu bohužel disponuje neúplnými záznamy a samozřejmě z některých archivních fondů. Dva novinové články napsal přímo Josef Hornych (*O přípravě k vytvoření místního národního výboru v Kutné Hoře* a *Jak byl ustanoven místní národní výbor*). Svědectví nám také zanechal kutnohorský historik Josef Nuhlíček s příspěvkem *Kutná Hora v revolučním květnu 1945*. Pro lepší pochopení a rozbor jsem si tyto články také prostudoval a mohu konstatovat, že o daných faktech vypovídají stejně. Vzhledem k tomu, že autorem některých příspěvků je sám Josef Hornych, tak by bylo možné zamyslet se zda-li svojí roli v odboji zveličoval. Nezdá se to však pravděpodobné, jelikož i další prameny se zmiňují o jeho významu v přípravě RNV a dubnové návštěvě u okresního hejtmána Steinfelda. Stejně tomu napovídá jeho poválečný význam v rámci vedení Kutné Hory. Samotná tato publikace by ale nestačila. Zaměřuje se příliš úzce na MNV a nedává do kontextu širší souvislosti. Především roli ONV, jehož materiály mi ukázali například, že jednání o paritním zastoupení v MNV nebyly zas až tak jednoznačné, jelikož komunisté požadovali původně necelou polovinu křesel v tomto orgánu. Důležité také je, kdy přesně byl ONV ustanoven. V této publikaci se píše o 5. 5., kdy se zástupci místních odbojových skupin sešli u okresního hejtmána. Nicméně ze zprávy podané ke květnu 1945 na Kutnohorsku OKRD KSČ se však píše, že byl ONV pod vedením Pavla Vrány ustaven až 7. 5. (na což by přesně navazovalo vydání prvního oběžníku dne 8. 5. a první schůze pléna dne 9.5.). Lze tedy předpokládat, že se 5. 5. ujal Pavel Vrána teprve samotné organizace tohoto

⁸⁵ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

orgánu. Dále bych rád na tomto místě poznamenal, že zmínky ohledně Josefa Hornycha a jeho role při utváření RNV ve válečných letech se omezují výhradně na materiály nekomunistické. V materiálech sestavených z popudu OKRD KSČ se můžeme dočíst pouze o suchém konstatování příprav k tvorbě RNV v průběhu roku 1944, ale bez jmenování konkrétních aktérů. Tedy se dá říci, jak jsme se přesvědčili již v kapitolách minulých, že komunisté z velké části účelně zamlčovali věci, které by se nemuseli hodit do jejich propagandistického rámce. Nicméně i nekomunistické materiály byly shromažďovány a uchovávány.

5.2 Květnové volby 1946 v celostátním měřítku

Než přistoupíme k rozboru volební situace v Kutné Hoře, tak považuji za nutné si alespoň v obrysech nastínit celostátní situaci ve volebním roce 1946 a dění okolo na dlouhou dobu posledních voleb, kde se mohl občan svobodně rozhodnout, komu dá svůj hlas. Do zvolení Ústavodárného národního shromáždění s dvouletým volebním obdobím (jehož primárním cílem byla příprava nové ústavy, která by nahradila stále platnou ústavu z roku 1920⁸⁶) však fungovalo také tzv. Prozatímní národní shromáždění. Způsob jeho volby stanovil dekret prezidenta republiky ze dne 25. 8. Volba byla nepřímá a předem vybraní poslanci byli zvoleni delegáty zemských sjezdů. K jednotlivým kandidátům se nebylo možno vyjadřovat a volila se manifestačně jednotná kandidátka Národní fronty. Celkově mělo PNS 300 členů, 200 připadalo na České země a 100 na Slovensko. Ale vzhledem k tomu, že komunisté měli vlastní strany v Českých zemích a na Slovensku, tak měli v tomto orgánu větší zastoupení, než strany ostatní. Každá strana nominovala 40 poslanců a 10 lidí ze zájmových skupin. V Českých zemích byla však parita částečně porušena, když ČSL nenašla kandidáta do Svazu české mládeže. Toto místo postoupila KSČ, která nominovala, nám již známého, Miroslava Picha-Tůmu (bývalého komisaře partyzánské brigády Mistr Jan Hus a na svou dobu již velmi kontroverzní osobu, jak jsem

⁸⁶ SLÁMA Jiří, *Statistický rozbor československých parlamentních voleb 1935, 1946, 1990 a 1992*, in: *Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana*, Praha 1993, s. 234.

ilustroval na začátku své práce). V tomto složení tedy PNS dovedlo Československo ke květnovým volbám následujícího roku.⁸⁷

Po válce prošel politický systém značnou (a poměrně logickou) vývojovou změnou. Válka zanechala v myslích lidí velkou stopu. V souladu s celoevropským vývojem byl i v ČSR velmi znatelný příklon směrem „doleva“ na pomyslném politickém spektru. Roli hrála celá řada velmi známých faktorů - osvobození sovětskou Rudou armádou, pachut' z předválečného chování západních spojenců, nebo ostrakizování prvorepublikového politického systému, který v očích mnoha lidí nezvládl vypjatou předválečnou situaci. Posun doleva byl patrný nejen u obyvatelstva, ale i politických struktur. Proběhlo rozsáhlé znárodnění průmyslu, všech bank a pojišťoven, nebo pozemková reforma, kdy byla přerozdělována půda po vysídlených Němcích.⁸⁸ Toto vše mělo mj. za následek politickou orientaci většiny povolených stran. Kromě ČSL byly všechny strany socialistické a tudíž víceméně levicové. Nutno však dodat, že základní uspořádání politického systému podléhalo Košickému vládnímu programu, na kterém se všechny povolené strany podílely. Komunisté ale měli v jednáních navrch a tak prosadili řadu ze svých zájmů, kterými si upevňovali svou cestu k budoucímu mocenskému monopolu. O politické orientaci na SSSR se příliš nediskutovalo a žádná ze stran si nemohla dovolit tuto orientaci popřít. Nicméně u Národních socialistů považují změnu politické orientace, s ohledem na předválečný stav, za nejvýraznější. Strana se sice stále označovala za socialistickou, ale když do vedení strany vstoupil Prokop Drtina, Hubert Ripka a když se Vladimíra Krajina (předválečný člen Národní demokracie) stal generálním tajemníkem, tak se strana posunula více do politického středu. Předsedou byl předválečný a poválečný primátor Prahy Petr Zenkl.⁸⁹ Nicméně i národní socialisté jasně deklarovali svůj pozitivní postoj ke spolupráci se Sovětským svazem, budování národního státu bez menšin, nebo dokončení znárodnění velkého průmyslu, bank a pojišťoven.⁹⁰ Byli obhájci českých národních zájmů,

⁸⁷ KOCIAN Jiří a kol., *Květnové volby 1946 - volby osudové?*, Praha 2014, s. 26 - 27.

⁸⁸ Týž, *Statistický rozbor československých parlamentních voleb 1935, 1946, 1990 s 1992*, s. 234.

⁸⁹ DEJMEK Jiří, NĚMEČEK Jan, *Volby 26. května 1946 v českých zemích*, in: FRIEDL Jiří a kol (eds.), *Parlamentní volby 1946 a Československo*, Praha 2017, s. 228 - 230.

⁹⁰ SOKA KH, f. OKRD KSC, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 15, 12. 4 1946.

čechoslovákismu, Masarykova humanistického odkazu, občanských práv a svobod, kladli důraz na zájmy malých a středních podnikatelů, státních zaměstnanců a inteligence. Měli silné vazby na Hrad a mezi sebe často přijímali bývalé agrárníky.⁹¹

Často se o květnových volbách v roce 1946 mluví jako o posledních demokratických. Nicméně v úvodu této kapitoly jsem záměrně slovo „demokratický“ nepoužil. Je zde totiž celá řada faktorů, které by se za demokratické daly označit pouze stěží. Příprava voleb probíhala na základě zákona č. 28/1946 sb. z 21.2. 1946 o úpravě stálých voličských seznamů a zákona č. 67/1946 o volbě do Ústavodárného Národního shromáždění, který navazoval na ústavní zákon č. 65/1946 sb. Ústavodárném národním shromáždění. Jaké tedy proběhly zásadní změny oproti předválečnému stavu? Byl zrušen senát, voličské právo náleželo pouze příslušníkům slovanských národů, odebráno bylo válečným provinilcům, zrádcům a kolaborantům, byl určen omezený počet kandidujících stran a kromě stran sdružených v Národní frontě nebyli žádné další jiné povoleny. Dále byl snížen věk aktivního volebního práva z 21 na 18 let (u pasivního z 26 na 21) a poprvé od roku 1927 bylo volební právo uděleno příslušníkům bezpečnostních sborů. Tyto zákony také stanovovaly povinnost volit, která však měla celou řadu výjimek (věk nad 70 let, vzdálení více jak 100 km od místa volby, nemoc, neodkladné pracovní povinnosti).⁹²

Tyto změny byly přijaty v zásadě již před jednáním ÚNS (dokonce i snížení aktivního volebního práva na 18 let, v čemž národní socialisté spatřovali riziko zneužití mladých extrémisty z obou stran politického spektra⁹³ - to byl i ostatně důvod, proč komunisté tuto změnu prosazovali - chtěli využít revolučně naladěnou mládež). Jediná věc, která neprošla předem shodou a o jejímž osudu se rozhodlo na půdě ÚNS, se týkala tzv. bílých lístků, které měl volič možnost vybrat jako alternativu všem stávajícím stranám. Ostatní strany v tom prohlédly komunistický plán na ovlivnění výsledků voleb, a tak se spor o bílé lístky přenesl na půdu

⁹¹ RATAJ Jan, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, Praha 2003, s. 17.

⁹² Tamtéž, s. 216; BROKLOVÁ Eva, *Volební zákony pro parlamentní volby 1946 v Československu*, in: Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana, Praha 1993, s. 78 - 79.

⁹³ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 16, ze dne 19. 4 1946.

parlamentu. Nejdříve však byl projednán na vládě, kde pro neúčast některých nekomunistických ministrů prošel. Ze stejného důvodu pak postoupil na ústavněprávním výboru. Na půdě pléna ÚNS pro zavedení bílých lístků hlasovalo 155 poslanců (převážně komunisté a sociální demokraté), proti bylo 131 (národní socialisté, lidovci a Demokratická strana). Proti bílým lístkům se však nepostavili zdaleka všichni poslanci nekomunistických stran. Prokop Drtina to považoval za důkaz, že někteří poslanci jsou napojeni na KSČ. Podezření padlo především na odboráře (předsedou Ústřední rady odborů byl Antonín Zápotocký). Význam bílých lístků byl však značně přeceněn - jejich možnosti nevyužilo ani 0,5% voličů.⁹⁴ Postoj národních socialistů shrnuje vydání Kutnohorského kraje ze dne 5. 4. 1946. Zde je vysvětleno několik důvodů, proč jsou bílé lístky pro národní socialisty nepřijatelné: 1) Politický systém dává voličům dostatečný výběr z jednotlivých stran, 2) Prázdné lístky jsou pro nedemokraty - demokraté si už svou stranu vybrali, 3) Riziko, že jich bude na okrajových územích a na Slovensku odevzdáno příliš mnoho - mohlo by se vykládat jako nesouhlas jednotným Československým státem (Těšínsko, Slovensko), 4) Demokracie není pokusný králík - nikdo nedokáže pochopit, proč by někdo měl vyjadřovat nesouhlas se současnými politickými stranami. V závěru je označují za zbabělost a skrytou reakci.⁹⁵

Byly tedy volby v roce 1946 stále demokratické? Dle mého názoru pouze částečně. Největším problémem byl omezený počet politických stran a tedy omezené možnosti k volbě. Nicméně dle předvolebního průzkumu *Československého ústavu pro výzkum veřejného mínění* bylo ale s takovým počtem kandidujících subjektů spokojeno 57,5% dotázaných, 34,2% považovalo nabídku politických stran za příliš širokou a pouze 5,6% uvedlo, že jde o malý počet.⁹⁶ Toto mělo jistě souvislost s negativními zkušenostmi z pluralitního politického systému První republiky, kterému celá řada občanů nemohla po válce přijít na chuť. Zrušení *Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu* mělo za následek uvolnění značného

⁹⁴ CHARVÁT Jakub, *Analýza průběhu a výsledku voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946*, in: KOCIÁN Jiří a kol (eds.), *Květnové volby 1946 - volby osudové?*, Praha 2014, s. 31 - 33.

⁹⁵ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 14, 5.4 1946.

⁹⁶ PEHR Michal, *KSČ a volby 1946*, in: KÁRNÍK Zdeněk, KOPEČEK Michal (edd.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, Praha 2005, s. 182.

voličského elektorátu, na který se komunisté zaměřili a skrze Ďurišovo Ministerstvo zemědělství a přiděly půdy v pohraničí ovlivnily značnou část voličů, což si ilustrujeme na konci této kapitoly (ostatně je důvodné se domnívat, že likvidace Agrárníků a převzetí jejich voličstva, byla hlavní motivací všech dotčených stran). Pak zde máme omezení voličského práva pouze na slovanské národy a odejmutí válečným provinilcům, zrádcům a kolaborantům. Opět se jedná o značný zásah do demokratičnosti voleb, nicméně pokud se pokusíme zamyslet se nad poválečnou situací a náladou ve společnosti, tak tento krok můžeme považovat za logický. Zrušení senátu bylo opět další ranou demokratičnosti politického systému. Naproti tomu snížení volebního věku z 21 na 18 let se na první pohled zdá jako posílení voličské participace. Nicméně za tím nestálo nic menšího, než snaha komunistů získat revolučně naladěné zástupy mládeže. Podobné myšlení je zřejmě vedlo i u navrácení volebního práva příslušníkům bezpečnostních sborů. Vojáci a další příslušníci sice mohli volit a sdružovat se v politických stranách, nicméně vytváření vlastních politických složek v armádě bylo zakázáno. Nicméně komunisté na to jako jediní nedbali a takové ilegální organizace vytvářely. Podařilo se jim také podchytit velkou část důstojnického aparátu. Velký vliv na vojáky mělo také zřízení instituce tzv. osvětových důstojníků. Ti již působili za války při východním zahraničním vojsku a KSČ tomuto osvětovému aparátu věnovala velkou pozornost. Výsledkem bylo, že 90% osvětových důstojníků bylo členy KSČ a tento aparát byl tak téměř v jejich rukou. Mohli potom tedy klidně vychovávat vojáky v duchu své politiky.⁹⁷

Komunisté nenechali nic náhodě a mezi další systematické kroky směřující k ovládnutí země patřila i dokonalá organizace předvolební kampaně. Tou se zabývali intenzivně již od podzimu 1945. Spadala pod *Organizační ústředí ÚV KSČ* pod řízením Marie Švermové. Přímá příprava předvolební kampaně však spadala pod zřízenou *Ústřední volební komisi*, kde kromě Marie Švermové zasedal Josef Frank, Josef Dubský, Josef Horn a Hanuš Lomský. Tato komise zasedala každý den a nezdá se, že jednala i v neděli. Postupně tak vznikl obrovský aparát s cílem

⁹⁷ HANZLÍK František, *Předvolební kampaň a volby v armádě*, in: FRIEDL Jiří a kol (eds.), *Parlamentní volby 1946 a Československo*, Praha 2017, s 302 - 303.

zapojit každého komunistu do voleb. Byly zřízeny tzv. agitační komise, které spolu s krajskými výbory vybíraly krajské instruktory, kteří měli na starosti agitační přípravu svých straníků. Ti také školili okresní instruktory, kteří se pak zaměřili na výcvik tzv. desítkových důvěrníků (ti měli na starost vždy 10 členů v každé organizaci). Kromě nich existovali i okrskoví důvěrníci, kteří dohlíželi na několik místních organizací. Ti pak měli k ruce jednoho „inteligentního soudruha“, se kterým kontrolovali, jestli jednotlivé organizace plní usnesení příslušných organizační stupňů. Kampaň v té době měla přednost před čímkoliv jiným.⁹⁸

Nutno dodat, že ten, kdo volil v roce 1946 komunisty, tak nevolil komunismus. V předvolební kampani se chovali jako typická populistická strana. Obraceli se na široké vrstvy obyvatelstva - na živnostníky, vědce, umělce, státní zaměstnance, studenty a další. Slibovali velkou pozornost školství, svobodu podnikání, náboženskou toleranci aj. Kladli velký důraz na svou roli ve druhé světové válce a v boji proti nacismu. Sami se označovali za stranu demokratickou, státotvornou, konstruktivní, pasovali se do role ochránců svobody a republiky. Nechali za sebe kandidovat známé osobnosti vědy, či kultury (např. Ivan Olbracht). Nicméně v interních materiálech bylo psáno, že až na výjimky tyto osobnosti nemají být na volitelných místech. Kladli velký důraz na podporu ze strany umělců, jejichž seznamy nechávali otisknout v Rudém právu (Otakar Vávra, Vítězslav Nezval, E. F. Burian, František Filipovský, Martin Frič, Stella Zázvorková, Miroslav Horníček...)⁹⁹

V předvolební kampani byl hlavním nástrojem stranický tisk a předvolební setkání. Tisk samotný prošel po válce velmi razantní proměnou. Noviny a časopisy byly označeny za národní majetek a nesměly se stát předmětem výdělečného podnikání. Vydávat noviny a časopisy směly pouze strany a organizace sdružené v Národní frontě a státní instituce. Zásadní tisku spadaly pod ministerstvo informací, které ovládali komunisté skrze svého hlavního ideologa Václava Kopeckého. Ústředním tiskem KSČ bylo Rudé právo, které kladlo velký důraz na podrobné reportáže z

⁹⁸ Týž, *KSČ a volby 1946*, s. 186 - 187.

⁹⁹ Tamtéž s. 188 - 189; BEDNAŘÍK Petr, *Český tisk a parlamentní volby*, in: FRIEDL Jiří a kol. (eds.), *Parlamentní volby 1946 a Československo*, Praha 2017, s. 318 - 319.

předvolebních setkání, na kterých vystupoval hojně Klement Gottwald. Akce byly popsány velmi dopodrobna s přepisem dlouhých projevů a prezentované jako Tábory lidu. Hojně je také doplňovaly fotografie.¹⁰⁰ Na počátku roku se jednotlivé strany usnesly na slušném vedení předvolební kampaně, kdy měla být zapovězena kritika politiky Národní fronty. Již ale dva dny po podepsání memoranda na konci března komunisté vydatně kritizovali průběh retribuice.¹⁰¹ Toto memorandum se ukázalo být pouze cárem papíru. Strany se napadaly naprosto běžně a největší konflikty probíhaly mezi komunisty a národními socialisty.

Volby po všech možných peripetiích dopadly v Českých zemích následovně:

- Komunistická strana Československa - 40,17%
- Československá strana národně socialistická - 23,66%
- Československá strana lidová - 20,24%
- Československá sociální demokracie - 15,58%¹⁰²

Pro komunisty se jednalo o jasné vítězství, které bylo oslavováno. Národní socialisté to považovali za porážku, neboť podle pesimističtějších odhadů měli získat kolem 1,5 mil hlasů, přičemž jich získali pouze 1,3 mil. Neuspěli hlavně na venkově a v nově osídlených oblastech. Volila je především větší města a předváleční voliči Národní demokracie (samotní Národní socialisté měli ve volbách 1935 pouhých 9,2%).¹⁰³ Až moc věřili ve své vítězství. Počítali s jasným výsledkem v Praze. Na venkově tušili sice slabší, ale přesto vítězný výsledek. Mysleli si, že chyby se snadno napraví po vítězných volbách, silně podcenili styk s voliči.¹⁰⁴ Pro komunisty se trumfem ukázalo být přerozdělování půdy a držení Ministerstva zemědělství. Největší oporu měli totiž v bývalých německých okresech. Zde často dosahovali zisku více jak 50% hlasů (Tachov dokonce 70%). V těchto místech byl velmi vysoký podíl přistěhovalců. Např. v okrese Děčín bylo

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 315.

¹⁰¹ Týž, *Volby 26. května 1946 v českých zemích*, s. 215.

¹⁰² Týž, *Statistický rozbor československých parlamentních voleb 1935, 1946, 1990 a 1992*, s. 233.

¹⁰³ Týž, *Volby 26. května 1946 v českých zemích*, s. 232, 238.

¹⁰⁴ LESÁK Josef, *Soutěž politických stran v obnoveném systému první republiky*, in: KOKOŠOVÁ Zdeňka - KOCINA Jiří - KOKOŠKA Stanislav (edd.), *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*, Praha 2005, s. 116.

oproti stavu z 1. 5. 1945 na 90% nových obyvatel.¹⁰⁵ Zajímavé také je, s jakou přesností dovedli komunisté odhadnout svůj volební výsledek. Dle propočtu jednotlivých krajských organizací měli dosáhnout 41% hlasů. Podobně přesně odhadoval šance jednotlivých stran *Československý ústav pro výzkum veřejného mínění*.¹⁰⁶ V nově složené vládě Národní fronty získali komunisté 9 křesel. Národní socialisté, lidovci a slovenští demokraté po 4 křeslech, sociální demokraté 3 křesla a Ministerstvo zahraničí a Ministerstvo národní obrany byly řízeny nestraníky.¹⁰⁷

5.3 Politická situace na Kutnohorsku a volby 1946

Po odeznění nejrušnějších květnových dnů se život ve městě a na okrese začal pomalu vracet do běžných kolejí. Nadešla také doba vypořádání se s okupační érou. V Kutné Hoře sídlil mimořádný lidový soud. Člen rady MNV za KSC, Josef Dehmarter, dokonce prosazoval, aby souzení zrádců a kolaborantů podléhalo přímo MNV.¹⁰⁸ Na počátku června také zahajuje svou činnost *Československý svaz mládeže*, pod vedením Jaroslava Lorence.¹⁰⁹ Co už ale tyto konkrétní prameny nezmiňují je to, že se zřejmě jednalo o bývalého vedoucího komunistické mládeže, jež byl v roce 1940 zatčen gestapem.¹¹⁰ Později ke konci léta se na podnět náměstka předsedy MNV JUDr. Haertla rozhodlo o obnovení pomníku T. G. Masaryka. Do Prahy k ministru školství a osvěty Zdeňku Nejedlému byla vypravena delegace pod vedením předsedy MNV Josefa Hornycha s návrhem na vybudování pomníku "*Kde domov můj*", s odkazem na oslavu národní hymny a kutnohorského rodáka Josefa Kajetána Tyla. Ten však byl proti. Uznal výstavbu pomníku J. K. Tyla, ale nikoliv pomník "*Kde domov můj*". Učinil tak s odkazem na autorství hymny Františkem Škroupem a na riziko toho, že by Tyl v takové alegorii zapadl.¹¹¹ Dalším důležitým aspektem poválečného vývoje bylo znárodnování, které na Kutnohorsku vzhledem k jeho zemědělskému charakteru nemělo takový dopad. Některé závody byly

¹⁰⁵ Týž, *Statistický rozbor československých parlamentních voleb 1935, 1946, 1990 a 1992*, s. 237.

¹⁰⁶ Týž, *KSC a volby 1946*, s. 182 - 183.

¹⁰⁷ Týž, *KSC a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 49

¹⁰⁸ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 11 - 12.

¹⁰⁹ SOKA KH, f. MNV Kutná Hora, 8.6 1945 - Svaz Československé mládeže oznamuje zahájení své činnosti

¹¹⁰ SOKA KH, f. OKRD KSC, kar. 14, *Zdeněk Jelínek - Cestou k vítězství*.

¹¹¹ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 12 - 13.

roztroušeny po dílčích místech okresu (Sázava - sklárny, Zruč nad Sázavou - Baťovy závody). Přímo v Kutné Hoře však byla továrna RESPO, což je ale záležitost spíše na další kapitolu, jelikož boj o její znárodnění probíhal s největší intenzitou před Únorem.¹¹² Na okrese bylo i několik vlastníků půdy z řad šlechtických rodů. Namátkou se jednalo například o Žlebské panství rodiny Trauttmansdorffů, nebo rodinu Salm-Salmů z Roztěže. O postupu parcelace roztěžského panství vypovídá novinová zpráva týdeníku Úder z 23. 9. 1945, kdy se v Malešově konala schůze zájemců o půdu, kde byla zvolena parcelační komise. Celkově bylo zkonfiskováno na 1439 ha půdy. Zájemců však bylo hodně a nebylo tak možné plně uspokojit všechny. Zároveň parcelační komise nabádala případné nespokojence, aby se o přiděl půdy ucházeli v pohraničí.¹¹³

Pro Kutnohorsko bylo typické, že se v té době jednalo o výrazně agrární krajinu. Pro rozvoj průmyslu byl předpoklad ve formě značné volné pracovní síly. Nebyla zde však pořádně rozšířena infrastruktura, železnice protínala okres pouze částečně, byl nedostatek vody (ten se vyřešil až na počátku 70. let stavbou přehrady na Vrchlici), obyvatelé za prací dojížděli nebo se stěhovali. Stále se však jednalo o důležité kulturní a společenské centrum. Vzhledem k historickému významu Kutné Hory sem přijíždělo mnoho návštěvníků a pořádala se řada kulturních akcí. Přestože většina obyvatel pracovala v zemědělství, tak i v něm panovala celá řada problémů. Nedostatečně zde postupovala elektrifikace a technické vybavení bylo zastaralé, což ještě více podpořilo migraci do příhraničních okresů,¹¹⁴ čímž byla silně narušována hospodářská rovnováha. Během krátké doby bylo podáno 555 přihlášek o přesídlení a bez přihlášky přesídlilo na 150 zemědělských rodin. Do začátku roku 1946 odešlo na 9 000 obyvatel, což způsobilo nedostatek pracovníků pro zdárný průběh žní, nebo se jich nedostávalo v malých podnicích převážně potravinářského a textilního typu. Vzhledem k měšťáckému a kulturnímu charakteru Kutné Hory zde byla silná především Národně socialistická strana. Lidovci hlavně v oblastech okresu čáslavského (okolí Bílého Podolí a Třebonína), nebo v okolí

¹¹² SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, *L. Vaněk - Cesta k únoru na Kutnohorsku*.

¹¹³ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Úder, roč. 1, č. 14, 23.9 1945.

¹¹⁴ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

Bohdanče. Sociální demokracie měla omezený vliv. Ještě v průběhu roku 1945 bylo ustanoveno *Revoluční odborové hnutí*, které na Kutnohorsku sdružilo pouze 14% pracujících. To může být dáno roztroušeností pracovních sil a omezenou industrializací.¹¹⁵ Při vzniku odborů neměli komunisté téměř žádné funkcionáře a ani tomu zpočátku nevěnovali přílišnou pozornost, proto většinu vedoucích funkcí obsadili národní socialisté a sociální demokraté. Předsedou okresní odborové rady se stal Stanislav Pokorný (NS). Na Kutnohorsku však byly odbory slabé - měly cca 900 členů oproti 3500 na Čáslavsku a 9000 na Kolínsku. Podobně byly obsazeny funkce v *Jednotném svazu zemědělců* - předsedou se stal Josef Miškovský (lidovci) a místopředsedou Otto Bruthans (národní socialisté).¹¹⁶ I na Kutnohorsku probíhal boj primárně o venkovské voliče, jejichž potenciál uvolnilo neobnovení *Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu*. Tyto voliče se povedlo na vrub lidovcům přetáhnout převážně komunistům. Předvolební boj nebral ohledy na dohodu o vzájemném neútočení a hlavní střety i zde probíhaly mezi národními socialisty a komunisty, kteří si v pozdějších zmínkách stěžovali na nedostatečnou spolupráci ze strany sociální demokracie. To se projevilo po únoru 1948 i v tom, že do KSČ přestoupilo pouze cca 500 členů sociální demokracie. Její vedení ve svých názorech často kolísalo, chtěli být jazykem na vahách, a proto jejich popularita stále klesala.¹¹⁷ Nicméně jejich ochota s komunisty spolupracovat je obsažena v dopisu adresovaném OV KSČ: *“V rozradostnění z vytoužené svobody a po ustanovení prozatímního místního a okresního národního výboru Československé sociální demokracie v Kutné Hoře dovolujeme si Vás upřímně pozdraviti s ujištěním nejvroucnější touhy pro opravdovou přátelskou spolupráci ve službách zájmů pracujícího lidu Kutnohorska, osvobozeného národa a nově budované republiky - Prosti stranických záměrů chceme solidárně s Vámi tvořit podmínky, z nichž by pramenil veřejný a všeobecný prospěch. Zdar*

¹¹⁵ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, L. Vaněk - *Cesta k únoru na Kutnohorsku*.

¹¹⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, Josef Vondrák - *Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

¹¹⁷ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, Josef Vondrák - *Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

Vaši společné práci! Za okresní výbor: Josef Kubant".¹¹⁸ Tento dopis ze strany sociální demokracie vyjadřuje touhu po spolupráci. Nicméně vzhledem k tomu, že předchozí materiál byl vytvořen v šedesátých letech, tak je pravděpodobné, že pod spoluprací si autor nepředstavoval společné cíle veřejného zájmu, ale naopak podporu komunistických snah.

Ti, přestože měli ztíženou situaci co do vazeb na předválečné aktivity a přes výrazné zásahy protektorátních represivních složek, poměrně rychle dokázali budovat okresní stranickou organizaci. OV KSČ bylo ustanoveno již 13. 5., kdy také vyšlo první číslo týdeníku *Úder*. K 1. 6. mělo 73 organizací a 2342 členů, k 1. 7. 85 org. a 3406 členů, k 1. 8. 95 org. a 3786 členů, k 1. 9. 101 org. a 4173 členů, k 1. 10. 103 org. a 4699 členů, k 1. 11. 104 org. a 4752 členů, k 1. 12. 106 org. a 4802 členů, k 31. 12. 106 org. a 4314 členů. K 15. 3. následujícího roku měli komunisté 120 org., 6005 členů a 6 závodních org. Po následné přeregistraci tento počet klesl na 5503 členů. V roce 1947 začala okresní organizace realizovat rozhodnutí ÚV a cíleně rozšiřovat řady členů. Do 25. 2. jejich stav stoupl celkově na 7658 členů. Po těchto událostech vstoupilo dalších 1509 členů a 543 přešlo ze sociální demokracie (tento údaj potvrzuje i výše uvedené tvrzení o počtu sociálních demokratů, jež přestoupili do KSČ). Celkový stav tedy v průběhu roku 1948 stoupl na 9 843 členů na okrese Kutná Hora.¹¹⁹ Formování stranických organizací národních socialistů a lidovců postupovalo pomaleji a s obtížemi. Nejlépe na tom byli národní socialisté v Kutné Hoře, kde se jim povedlo přes válku udržet si své vůdčí osobnosti a mít tak kontinuální vliv na život ve městě. Jejich organizace se ustavují během června a července a 23. 6. vychází první číslo *Kutnohorského kraje*.¹²⁰

Za této situace směřovaly strany pomalu ke květnovým volbám. Výše uvedené usnesení o slušném vedení volební kampaně vzalo za své i v Kutné Hoře. Přestřelky v tisku byly převážně mezi komunisty a národními socialisty na denním pořádku. Na tomto místě uvedme několik lokálních případů. Těsně před volbami se po Kutné Hoře objevily anonymní protikomunistické letáky, jejichž distribuce odporovala tehdejšímu

¹¹⁸ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 10.

¹¹⁹ SOkA KH, f. MNV Kutná Hora, *Přehled organizační výstavby KSČ na Kutnohorsku*.

¹²⁰ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

Tiskovému zákonu, kdy šíření tiskovin mohlo probíhat pouze povolenými organizacemi, jak jsem již podrobněji rozebral výše. Bylo zjištěno několik autorů a mezi nimi i syn předsedy MNV Josefa Hornycha, úředník ONV, Jaroslav Hornych. Komunistický týdeník Úder jej dává do souvislosti s činností jeho otce a ptá se, zda nepadlo jablko daleko od stromu.¹²¹ Dále napadají národní socialisty, které obviňují z krytí kolaborantů, neslušného psaní vůči komunistům, porušování zásady vedení slušné volební kampaně, trpění na vedoucích pozicích bývalých spolupracovníků s Němci, nebo že neplní důsledně Košický vládní program a pošlapávají prezidentské dekrety.¹²² Obviňování z nedodržení pravidel vedení slušné kampaně a následné osočování národních socialistů je až v příliš zjevném rozporu samo se sebou. Ti jim ale nezůstávají nic dlužní a ve svém týdeníku Kutnohorský kraj píše o negativní postoji komunistů k venkovu a zemědělcům, nebo z účelného vyvolávání voleb v jednotlivých NV, kde cítí velkou podporu.¹²³ Nutno však dodat, že na stránkách místního tisku měla lokální témata menší zastoupení a propagována byla primárně celostátní. Spory probíhaly také na úrovni *Svazu československé mládeže*. Vyvrcholily dne 17. 5. 1946, kdy národní socialisté vyzvali své členy, aby ze SČM odešli. Jako důvod uvedli nedodržení nadstranické linie a soustavné útoky ideového referenta KSČ Jindřicha Fibicha. Lidovci nebyli v SČM zastoupení vůbec a sociální demokraté minimálně. Proto bylo jeho vedení výhradně v rukou komunistů, čehož jsem se, v souvislosti s jeho vedoucím, okrajově dotkl i výše.¹²⁴

Jak jsem již popsal, měl okres Kutná Hora některá svá specifika. Rozdělen byl na dva soudní okresy - Kutná Hora a Uhlířské Janovice (ten sdružoval převážně západní část okresu s menšími městy Uhlířské Janovice, Sázava, nebo Kácov). V celém okresu dopadly volby následovně:

- Komunistická strana Československa - 37,7%
- Československá strana národně socialistická - 29,8%
- Československá strana lidová - 19,4%
- Československá sociální demokracie - 12,7%

Soudní okres Kutná Hora:

¹²¹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, *Jablko nepadlo daleko od stromu?*

¹²² SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, *Čemu se zpronevřuje národně socialistické vedení?*

¹²³ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 13, 29.3 1946.

¹²⁴ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 20, 17.5 1946.

- Komunistická strana Československa - 36,2%
- Československá strana národně socialistická - 32,8%
- Československá strana lidová - 17,9%
- Československá sociální demokracie - 12,8%

Soudní okres Uhlířské Janovice:

- Komunistická strana Československa - 41,1%
- Československá strana národně socialistická - 23,4%
- Československá strana lidová - 22,9%
- Československá sociální demokracie - 12,6%

Celkově šlo v politickém okrese Kutná Hora k volbám 36 100 voličů. Z těchto voličů 68,5% pokrývá zastoupení v soudním okrese Kutná Hora a 31,5% v soudním okrese Uhlířské Janovice, který reprezentoval více odlehlá a výrazně agrární místa v regionu naproti živějším místům v okolí Kutné Hory, ve které přišlo k volbám 9 174 voličů, což z celkového počtu dělá 25,4%. V Kutné Hoře se tedy soustředila celá ¼ voličstva a jako taková v celkovém poměru dokázala významně pohnout se statistikami. Naproti tomu v soudním okrese Uhlířské Janovice byla podpora komunistů a lidovců vyšší, nicméně zde byla jenom část voličů a proto nedokázala celkově významněji ovlivnit volební výsledky. Vzhledem k charakteru Kutné Hory a rozvrstvení voličstva na okrese, skončily všechny strany vyjma národních socialistů pod celorepublikovým průměrem, kdežto ti získali o cca 6% více. Podpora komunistů a lidovců v soudním okresu Uhlířské Janovice podtrhuje to, že v těchto místech byl agrární charakter hospodářství silnější, než tomu bylo v druhém soudním okrese. Ve městě Kutná Hora výsledky voleb dopadly následovně:

- Komunistická strana Československa - 31,1%
- Československá strana národně socialistická - 41,2%
- Československá strana lidová - 15,8%
- Československá sociální demokracie - 11,8%¹²⁵

Jak jsem již uvedl výše, Kutná Hora byla se svým počtem občanů, kteří přišli k volbám, významným hybatelem v okresním měřítku. Zastávala 25,4% voličstva oproti 31,5% voličstva soudního okresu Uhlířské Janovice.

¹²⁵ SOKA KH, f. OKRD KSCĚ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 11, č. 22, 31.5 1946.

Celkem logicky se zde tedy soustředil hlavní politický, kulturní a společenský život celého regionu. Na základě výsledků voleb byly mandáty v MNV rozděleny následovně: Československá strana národně socialistická - 15, Komunistická strana Československa - 11, Československá strana lidová - 6, Československá sociální demokracie - 4.¹²⁶ Zde se původní prameny rozcházejí s informací v publikaci *Historie Městského národního výboru Kutná Hora v letech 1945 - 1990*, kde je uvedeno, že národní socialisté získali 14 mandátů, komunisti 13, lidovci 5 a sociální demokraté 4. Toto číslo novin však vyšlo již 31. 5. a schůze volebního výboru, která přesně rozdělila mandáty, se sešla až 24. 6. Na tu se odkazují i Lukáš Provaz a Jan Jelínek. Jejich tvrzení podporuje i zápis z ustavující schůze pléna MNV ze 4. 7. 1946, ze kterého lze vyčíst, že počet mandátů je opravdu rozdělen v poměru 14-13-5-4. Vedení města bylo tedy na základě výsledků voleb zvoleno následovně:

- Josef Horných - předseda (*referát všeobecný, cizineckého ruchu a regulace Vrchlice*)
- Vladimír Chmelík - I. náměstek (*referát stavební, vodovodní, dlažební, kanalizační a správy budov*)
- Gustav Svěrák - II. náměstek (*referát patronátní, archivu a pohřebního ústavu*)
- Československá strana národně socialistická: **Josef Horných**, Marie Snížková - *referát školství a osvěty*, Bedřich Černý - *referát finanční, národní správy a konfiskace majetku*, Josef Kaube - *referát hospodářský a zemědělský, obecního dvora, zahradnictví a čištění města* a František Čermák - *referát městské plynárny a městské elektrárny*
- Komunistická strana Čech a Moravy: **Vladimír Chmelík**, Marie Jelínková - *referát sociální, nadační, špitálu a zdravotnictví*, František Klos - *referát bytový, bezpečnostní a požární* a Antonín Růžička - *referát městského pivovaru a městské cihelny*

¹²⁶ Tamtéž.

- *Československá strana lidová: Gustav Svěrák, Josef Kludský - referát živnostenský, zásobovací a jatek*
- *Československá sociální demokracie: František Fousek - referát lesní a rybniční, Tylova divadla a záchranné stanice.*¹²⁷

Podrobné rozdělení křesel v plénu ONV se mi dohledat pomocí zápisů ze schůzí pléna a rady ONV nepodařilo, jelikož souvislejší záznamy ze schůzí rady ONV počínají až rokem 1947 a zápisy ze schůzí pléna jsou torzovité. Nicméně jmenné složení těchto dvou orgánů se dá vyčíst ze zápisu z 2. pololetního sjezdu delegátů lidové správy v Kutné Hoře z 14. 12. 1947. Rada ONV byla zvolena následovně:

- Bohumil Čihák - předseda (KSČ) - *referát všeobecný a osobní, plánovací, volební a konfiskační*
 - Jan Matějka - I. místopředseda (ČSL) - *referát zdravotní a dopravní*
 - Ladislav Volše - II. místopředseda (ČSNS) - *referát bezpečnostní a vojenský*
 - Jaroslav Bouška - III. místopředseda (ČSD) - *referát samosprávních a stavebních, zemědělských*
 - František Med (KSČ) - *referát kulturní a školský, honební*
 - František Tvaroha (ČSL) - *referát živnostenský*
 - Ferdinand Zelený (ČSNS) - *referát finanční a hospodářský*
 - František Zounek (KSČ) - *referát sociální a bytový, zásobovací*
- Bohumil Čihák, truhlář (Kutná Hora), František Zounek, krejčí (Kutná Hora), František Med, učitel (Kutná Hora), Stanislav Pokorný, řezník (Hetlín), Antonie Dvořáková, dělnice (Kutná Hora), Jiří Huber, úředník (Kutná Hora), Alois Sláma, důchodce (Kácov), Jan Suchý, úředník (Sázava), František Riegel, úředník. (Uhlířské Janovice), Jan Matějka, advokát (Kutná Hora), František Tvaroha, sedlák a čalouník (Kutná Hora), Václav Čáp, rolník (Chmeliště), Josef Douděra, mlynář (Chlístovice), František Krása, truhlář (Rataje nad Sázavou), Jaroslav Bouška, úředník (Kutná Hora), Otakar Papež, učitel (Zbraslavice), Karel Slavíček, učitel

¹²⁷ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 13 - 14.

(Úžice), Ladislav Volše, soudní referent (Kutná Hora), Antonín Zach, obchodník (Sázava), Josef Pospíšil, zemědělec (Hlízov), Marie Rajská, v domácnosti (Kutná Hora), Ferdinand Zelený, ředitel (Kutná Hora), Alois Kutílek, dělník (Kutná Hora), Josef Červenka, obchodník (Zbraslavice).¹²⁸

V zápisech z jednání rady není explicitně zmíněna stranická příslušnost, nicméně materiály rady od roku 1947 ilustrují velmi živou situaci v ONV a složení rady se dá snadno odvodit např. podle jmenného hlasování k jednotlivým usnesením. Stranická příslušnost některých členů rady je patrná z jiných materiálů a dalších souvislostí.¹²⁹ Podrobný seznam politických činníků, jejich stranické orientace, místa bydliště a přiděleného referátu můžeme však nalézt ze záznamu z 2. pololetního sjezdu delegátů lidové správy v Kutné Hoře z 14.12 1947.

Co do srovnání s celostátními výsledky, všechny strany na Kutnohorsku, kromě národních socialistů, skončily pod celorepublikovým průměrem. Vzhledem k zemědělskému charakteru okresu a úspěchu komunistů v získávání venkovského voličstva, by se dalo usuzovat, že i zde budou komunisté jasně úspěšnější. Ti zde tedy vyhráli především hlasy získanými na venkově, což podtrhuje jejich výrazný úspěch na Uhlířskojoanovicku, které kromě dvou podniků (sázavské sklárny a kácovský pivovar) bylo primárně agrární krajinou. Nicméně jejich podporu v celém okresu, oproti celostátním výsledkům, zbrzdili dva faktory: 1) nízká industrializace okresu a malá odborová organizovanost dělníků, 2) kulturní a měšťácký charakter Kutné Hory, kde byla soustředěna celá ¼ voličstva tehdejšího volebního okresu. To podtrhovaly značné represe na komunistickém odboji a jejich neschopnost tyto ztráty efektivně nahradit, nebo také silné zakořenění národních socialistů v Kutné Hoře, jejichž vedoucí představitelé se často dočkali konce války. Stejně tak neschopnost komunistů účinně podchytit dělnictvo v několika továrních závodech v Kutné Hoře a jejím bezprostředním okolí. Sami komunisté udávají několik důvodů, které je brzdili v jejich poválečné práci: časté střídání ve funkci tajemníka OV, podceňování budování závodních organizací a špatná práce

¹²⁸ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, 2. *pololetní sjezd delegátů lidové správy v Kutné Hoře z 14.12 1947.*

¹²⁹ SOkA KH, f. ONV Kutná Hora I., zápisy o schůzích rady.

mezi dělnictvem. Stali se sice nejsilnější stranou, ale vítězství nedokázali efektivně využít - bezpečnostní referát připadl národním socialistům a zemědělský sociálním demokratům. V návaznosti na zhodnocení svého fungování si dali následující úkoly: upevnit a aktivizovat vlastní stranické organizace, zlepšit práci OV a zkvalitnit kádrovou práci.¹³⁰ Národním socialistům naproti tomu pomohly právě důvody, které šly proti výsledku komunistů. Byl to především typický charakter Kutné Hory, kde se soustředila značná část voličstva, s jejím silně kulturním charakterem. Dále pak kontinuita známých osobností z předválečné éry a neschopnost komunistů efektivně využít, byť nepříliš početné, odbory.

¹³⁰ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948.*

6. Cesta k únoru 1948 a jeho události na Kutnohorsku

Květnové volby pro Komunistickou stranu Československa dopadly příznivě. Téměř přesně odhadli své možnosti a posílili tak vliv v Národní frontě a de facto se stali hegemonom Československé politiky. To bylo dáno nejen výsledkem ve volbách, ale i dlouhodobě promyšleným plánem na ovládnutí moci ve státě a všech složkách společnosti, jednotnému a hlavně koordinovanému postupu. Měli dokonale promyšlenou a zorganizovanou stranickou strukturu, což jim umožnilo značnou akceschopnost. Naproti tomu ostatní strany mezi sebou příliš nespolupracovaly a dělaly řadu chyb. To se projeví nejpalčivěji v průběhu únorové krize, kdy jejich přešlapy a uspěchaný postup umožnil dovršení komunistického převratu. Ti se sice stále naoko tvářili státotvorně, ale svůj agresivní postoj začali čím dál více uplatňovat převážně během roku 1947. Všeobecné volby v předcházejícím roce určily složení Národních výborů všech stupňů, ve kterých ještě umocnili své výrazné zastoupení. Styl jejich politiky se s ohledem na téměř ukázkovou organizovanost a jednotu projevil jako velmi silná zbraň. Proto považují za vhodné alespoň v hrubých rysech nastínit cestu od voleb v roce 1946 k mocenskému převratu, který byl dovršen 25. 2. 1948.

6.1 Cesta k Únoru

Již v létě roku 1946 se rozhořely mezi stranami Národní fronty první vážnější konflikty nového volebního období. Byl to boj o další podobu státního zřízení. Forma státního uspořádání po roce 1945 byla chápána jako přechodná. Nyní se naplno projevil rozdíl v chápání v dalším směřování lidově-demokratického státu. Na jedné straně stály *Československá strana národně socialistická*, *Československá strana lidová* a *Demokratická strana*. Na straně druhé *Komunistická strana Československa*, přičemž *Československá sociální demokracie* stála na pomezí. Nekomunistické strany směřovaly ke standardům zastupitelské demokracie západního stylu, kdežto KSČ k nesoutěživému režimu s jejím hegemonním postavením.¹³¹ Hlavním úkolem Ústavodárného národního shromáždění bylo vytvoření nové ústavy během příštích dvou let. Stále platila prvorepubliková ústava z

¹³¹ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)* s. 50

roku 1920. Předloženy byly dva v základu rozdílné návrhy. Za komunisty to byl návrh Vladimíra Procházky z Univerzity Karlovy a za národní socialisty návrh Vladimíra Kubeše z Masarykovy univerzity. První z návrhů byl silně inspirován sovětskou ústavou z roku 1936.¹³² Vzhledem k nesouladu v základních představách o směřování státu se rozpory stále prohlubovaly a NF se tak začala postupně rozpadat. Pro následující mocenský střet si komunisté cíleně posilovali pozice v jednotlivých mocenských státních strukturách, společenských organizacích, odborech, nebo rolnických komisích. Jejich cílem bylo mít v těchto organizacích maximum svých straníků. Důležitým trumfem se ukázalo řízení Ministerstva vnitra.¹³³

Důležitost bezpečnostních složek si velmi uvědomovali, což se projevilo, v předešlé kapitole zmíněném, budování skrytých stranických organizací v armádě, kterou se jim přes všechno snažení ovládnout plně nepodařilo. Držení tohoto resortu si prosadili již na jednáních v Moskvě v roce 1943. Původně měl být ministrem vnitra Rudolf Slánský, ale následně se jím stal Václav Nosek. Pro uchopení moci ve státě se vnitra ukázalo jako klíčové. Dílčí kroky k ovládnutí bezpečnostního aparátu probíhaly již od roku 1945: 30. 6. byly zrušeny sbory četnictva, uniformované státní a obecní policie. Byl zřízen jednotný Sbor národní bezpečnosti. V čele této struktury stálo samozřejmě vnitra a velitelství jednotlivých úseků působily v jeho rámci a tudíž je měli komunisté pod přímou kontrolou. Důležitým aspektem bylo také navýšení počtu jejich příslušníků téměř o třetinu. Ti se rekrutovali především z řad partyzánů, příslušníků Revolučních gard, zahraničních odbojářů, nebo politických vězňů. Jednalo se přibližně o 12.000 lidí, z nichž většina měla ke komunistům určitý vztah. Základ však tvořilo 25.000 současných příslušníků, jejichž činnost v protektorátu měla být předmětem šetření, které se ale vleкло a naráželo na celou řadu problémů. V této skupině bylo odhadem 6.000 - 8.000 komunistických sympatizantů. Jejich pozice se také různila napříč jednotlivými policejními složkami. Nejsilnější pozice měli komunisté mezi zpravodajskými jednotkami a v pohotovostních plucích. Dále pak ve Státní a Veřejné bezpečnosti. V kriminální policii měli však silnější zastoupení Národní

¹³² Tamtéž, s. 51

¹³³ Tamtéž, s. 50

socialisté (byla vyžadována odbornost, vzdělání a zkušenosti). Komunistům se sice podařilo obsadit většinu vedoucích funkcí hlavních a zemských velitelů, ale v regionálních velitelstvích měli silné pozice zástupci nekomunistických stran, převážně pak národních socialistů. V roce 1947 provedli velkou reorganizaci ministerstva vnitra, která jim umožnila obsadit maximální počet míst s minimálním počtem lidí. Přes všechny možné kroky nebyla ale všude pro komunisty situace příznivá. Třeba v Pražském kraji měli pouze cca 50% příslušníků Státní bezpečnosti. Skrze tyto mocenské složky si budovali své zpravodajské sítě přímo v rámci ostatních politických stran. Až v roce 1947 si i tyto strany uvědomily důležitost bezpečnostních složek a také začaly budovat informační a zpravodajské sítě. V tuto dobu však již komunisté přešli od pasivního získávání informací k aktivnímu zasahování do života svých konkurentů.¹³⁴ Systematické posilování pozic v armádě k jejímu ovládnutí nestačilo. Nicméně skrze osvětový aparát, budování ilegálních stranických organizací a další praktiky dosáhli minimálně toho, že v případě ozbrojeného střetu by armáda zůstala neutrální.¹³⁵

Zásadním zdrojem sporů bylo také další směřování československé ekonomiky. Zatímco při přípravě poválečné dvouleté obnovy byly státní zásahy do ekonomiky všeobecně přijímané, tak hlavní spor nastal při přípravě prvního pětiletého plánu. Nekomunistické strany, s výjimkou části sociální demokracie, prosazovaly omezené státní zásahy do ekonomiky a rovnoměrný rozvoj všech druhů průmyslu a zemědělství. Chtěly také zachovat silné napojení zahraničního obchodu na západ. KSČ prosazovala přednostní rozvoj těžkého průmyslu s omezením pro některé segmenty průmyslu spotřebního, přičemž požadovaly zásadní změnu orientace zahraničního obchodu směrem na východ. Ani komunistická koncepce směřování ekonomiky však v této fázi neničila tržní základy ekonomiky.¹³⁶

V té se v létě 1947 začaly projevovat některé nepříznivé jevy umocněné extrémně suchým létem, které bylo využité pro propagační kampaň při

¹³⁴ BÁRTA Milan, *Posilování pozic KSČ mezi příslušníky ministerstva vnitra v letech 1945 - 1948*, in: KÁRNÍK Zdeněk - KOPEČEK Michal, *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu II.*, Praha 2004, s. 71 - 76.

¹³⁵ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 51

¹³⁶ Tamtéž, s. 52

mimořádných dodávkách 600 000 tun obilí ze SSSR. V této chvíli přišel komunistický ministr zemědělství Jaromír Dolanský s nápadem na získání finančních prostředků, které by pomohly nahradit zemědělcům velké ztráty. Po neschválení tzv. Milionářské dávky vládou KSČ rozpoutala veřejnou kampaň za její přijetí. Jmenovitě zveřejnili, jak který ministr hlasoval a ty s nesouhlasným názorem označili za reakční a buržoazní živly. V této situaci začali jednat se sociální demokracií a dne 12. 9. zveřejnil tisk dohodu, která umožnila přijetí Milionářské dávky. Tato dohoda však vzbudila v řadách sociálních demokratů značný odpor.¹³⁷ Nespokojenost vyvrcholila na listopadovém sjezdu ČSD, kdy nastal pád Fierlingerovské levice. Novým předsedou se stal Bohumil Laušman. Zdeněk Fierlinger naproti tomu založil Klub demokratické levice a usiloval o vnitřní rozkol v ČSD.¹³⁸ Důležitou předúnorovou událostí se stal také Marshallův plán na poválečnou obnovu Evropy (zastavení pronikání sovětského vlivu do Evropy a posílení domácí ekonomiky skrze prodej amerických výrobků na trhu v Evropě), který byl pod vlivem Sovětského svazu nakonec odmítnut.

Spory se stále vyostřovaly. Směrem k získání mocenského monopolu komunisté počítali s pěti variantami: 1) Získáním více jak 50% ve volbách, 2) S provedením převratu v ostatních stranách, 3) Se změnou mocenských sil ještě před volbami, 4) Vytvořením nové struktury národní fronty, 5) Úřednickou vládou.¹³⁹ Symbolem těchto sporů se stalo několik afér. Snaha o diskreditaci generálního tajemníka národních socialistů Vladimíra Krajiny, kterého obviňovali ze spolupráce s nacisty. Dále pak o pokus o atentát na ministry Drtinu, Zenkla a Masaryka, zvaný jako Krčmaňská aféra, nebo Mostecká aféra, která byla zinscenovaná zpravodajským oddělením ministerstva vnitra směrem k obvinění a diskreditaci špiček národně socialistické strany v souvislosti se špionáží a přípravou protistátního puče.¹⁴⁰ Rozbuškou konečného řešení sporů se stal 12. únor 1948, kdy ministr vnitra Václav Nosek odvolal 8 nekomunistických obvodních velitelů SNB v Praze. Vláda přijala usnesení o revokaci tohoto rozhodnutí, ale ministr Nosek nereagoval. Proto 20. 2. podalo 12 ministrů z řad národních

¹³⁷ HANZLÍK František, *Únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*, Praha 1997, s. 197.

¹³⁸ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 56 - 57.

¹³⁹ Týž, *Únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*, s. 198.

¹⁴⁰ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 57.

socialistů, lidovců a slovenských demokratů demisi. Mysleli si, že premiér bude donucen podat demisi celé vlády a prezident pak jmenuje vládu úřednickou, která zemi dovede k volbám. Vzhledem k tomu, že demisi podalo pouze 12 z 26 ministrů, tak dle ústavy mohla vláda nadále fungovat. Tyto strany však na rozhodující mocenský střet byly zoufale špatně připraveny. Nedokázaly mobilizovat ani vlastní členskou základnu na podporu svých ministrů a k protikomunistickým vystoupením.¹⁴¹ Dopustily se také celé řady chyb - demisi s prezidentem měly předem projednat, předem se domluvit se sociálními demokraty a Janem Masarykem, špatně informovaly veřejnost, setrvaly v pasivní roli, nepokusily se svolat parlament a účinně podpořit prezidenta. Jedinou formou aktivního odporu se staly dvě studentské demonstrace z 23. a 25. února. Ta druhá byla rozehnána po zásahu pohotovostního pluku SNB v Nerudově ulici.¹⁴² Komunisté naopak v tuto chvíli spustili obrovskou nátlakovou akci. 21. 2. promluvil Klement Gottwald na Staroměstském náměstí k 80.000 lidí, vyzval k násilnému postupu a utváření Akčních výborů Národní fronty. Demonstrace pokračovaly a dne 24. 2. byla zorganizována celorepubliková jednohodinová generální stávka. Pod tímto tlakem, zřejmě ze strachu před občanskou válkou, přijal osamocенý a nemocný prezident Beneš ministerské demise a vládu doplnil dle Gottwaldova návrhu.¹⁴³

Tímto aktem na dlouhých 41 let Československý stát přišel o demokratické zřízení ve prospěch komunistické diktatury a jejich četných zločineckých praktik. Nicméně se stále jednalo o převrat, který by šel charakterizovat jako legitimní, s použitím některých nelegitimních prostředků. Samotný průběh převratu v politické rovině proběhl v souladu s ústavou a jejími pravidly. Nicméně můžeme identifikovat několika konkrétní věci, které v souladu se zákonem určitě nejsou. Jednalo se hlavně o zneužití bezpečnostních složek pro komunistické cíle a účely, utváření Akčních výborů, které fungovaly ještě před vyřešením krize, nebo vyzbrojení Lidových milic jako stranické armády.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 58 - 59.

¹⁴² Týž, *Soutěž politických stran v obnoveném systému první republiky*, s. 116.

¹⁴³ Týž, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, s. 60 - 61.

6.2 Cesta k únoru 1948 na Kutnohorsku

Po rozvášněné situaci okolo květnových voleb a ustanovení nově zvolených orgánů se nakrátko situace na okrese uklidnila. Na začátku června přijel na návštěvu do Kutné Hory prezident Edvard Beneš, který zde byl s nadšením přivítán. Při listopadovém slavnostním zasedání pléna MNV v Kutné Hoře došlo ke jmenování čtyř čestných občanů města. Aby byly rovnoměrně zastoupeny všechny strany Národní fronty, tak došlo ke jmenování následujících osob - Za KSČ jím byl předseda vlády Klement Gottwald, za ČSNS předseda Ústavodárného národního shromáždění Josef David, za lidovce náměstek předsedy vlády Jan Šrámek a za ČSD taktéž náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger. Nadále se vedla velká diskuze ohledně dvouletého budovatelského plánu a jeho významu pro Kutnou Horu. Náměstek předsedy MNV Vladimír Chmelík o jejích přípravách řekl: *“Kutná Hora nemá podniky, které by svou produkcí výrazně zdůraznily cíl dvouletky. Přesto však se výsledky projeví, budou-li občané ve svých drobných dílnách, závodech, úřadech a domácnostech pracovat důkladněji, s méně chybami, beze ztrát”*. Nadále také označil konkrétní nedostatky, kterými Kutná Hora trpí. Patřilo mezi ně především: absence vymožeností moderního města, nedostatek cca 300 nových bytů, potřeba nových stok a vodovodu aj.¹⁴⁴ Dobové texty také reflektují o celostátní situaci, kterou jsem nastínil výše. Víceméně se tak ale děje obecně, bez bližších specifik k dané oblasti.¹⁴⁵

Jak už bylo několikrát zmíněno, tak na Kutnohorsku absentoval ve větší míře průmysl. Nicméně předúnorová doba přinesla značně propíraný tzv. boj o znárodnění RESPA, kutnohorské textilní továrny. Ta vznikla v roce 1921 jako firma Leo Reiniger a spol. Společníci byli Leo Reiniger a Alois Strnad. O čtyři roky později založil pobočný pletací závod Josef Reiniger. Podle protokolu z 28. 12. 1938 patřilo veškeré strojní zařízení i vyrobené zboží u firmy Josefa Reinigera firmě Leo Reiniger, stejně tak této firmě patřila veškerá kontrola pletárny. O rok později získala vedoucí firma také koupí její tovární budovu. V podstatě se tady jednalo o jediný podnik

¹⁴⁴ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 14 - 15.

¹⁴⁵ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

vedený pod dvoji firmou. Podle znárodnovacího dekretu prezidenta republiky měly být po válce znárodněny podniky textilního průmyslu s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavu ke dnům 1. 1. 1938 - 1. 1. 1940. Podle skutečného stavu zjištěných zaměstnanců přihlášených u nemocenské pojišťovny v Kolíně a penzijního ústavu v Praze bylo zjištěno, že tříletý průměr těchto zaměstnanců byl v obou závodech dohromady 786. Před Vánoci byla propuštěna většina zaměstnanců, aby se ušetřili peníze na dělnickém pojištění a po novém roce byli zase přijímáni zpět. Tudíž jejich stav byl k 1. 1. zanedbatelný a podnik tak unikl znárodnění.¹⁴⁶ Rozhodnutím ONV ze dne 14. 6. 1945 přešel podnik pod národní správu a jako národního správce ustanovil Stanislavu Strnadovou, které byla manželkou spolumajitele.¹⁴⁷ V březnu následujícího roku podal finanční referent ONV Ferdinand Zelený (ČSNS) návrh, aby agendou národních správ byla pověřena účtárna ONV. Tím se de facto stal nadřízený sám sobě, jelikož pracoval také jako finanční bilancista tohoto podniku.¹⁴⁸ V říjnu pak byla na návrh předsedy ONV Bohumila Čiháka (KSČ) poslána do podniku revize a byla udělena výtky národnímu správci.¹⁴⁹ O týden později sám Ferdinand Zelený podal návrh na zrušení výtky s odkazem na to, že mu byly nesrovnalosti hlášeny, což bylo většinou hlasů zamítnuto.¹⁵⁰ Na přelomu roku se stala hodně diskutovanou revizní zpráva podniku RESPO. Jelikož vyznívala příznivě ohledně finančních bilancí a platby daní. Byla tak vzata na vědomí všemi stranami kromě komunistů, kteří stále poukazovali na finanční machinace s cílem ochudit stát na daních.¹⁵¹ Na konci února potom jednal okresní koordináční výbor Národní fronty o znárodnění RESPA. Pro se vyslovili komunisté a sociální demokraté (s výhradou). Proti se postavili národní socialisté a lidovci, i když bylo dokázáno, že závod unikl povinnému znárodnění. Předseda ONV informoval o své diskuzi na toto

¹⁴⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Úder, roč. 11, č. 3, 14.3 1947.

¹⁴⁷ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 14.6 1945 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁴⁸ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 25.3 1946 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁴⁹ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 31.10 1946 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁵⁰ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 7.11 1946 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁵¹ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 12.12 1946 a 9.1 1947 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

téma s Ministerstvem průmyslu. Přesto se však podnik znárodnit nepodařilo.¹⁵² V březnu 1947 se na radě ONV na žádost společníků firmy RESPO projednává zrušení národní správy, které bylo přes odpor komunistů schváleno. Na dalším jednání rady předseda Bohumil Čihák pokusil o zrušení tohoto usnesení a předání k dalšímu šetření závodní radě, což neprošlo.¹⁵³ Prozatím tedy ze situace ohledně znárodnění podniku RESPO vyšly vítězně nekomunistické strany.

Následně v průběhu podzimu s všeobecným vyostřováním situace došlo i na půdě ONV k větším sporům. Bezpečnostní referent Ladislav Volše (ČSNS) podal na Bohumila Čiháka dotaz a oznámení do rady ONV ohledně toho, že dne 20.9.1947 nechal předseda ONV vyslechnout velitelství SNB v Malešově několik domácích švadlen podniku RESPO ve smyslu jak moc mají práce, jaké dostávají přípravy aj.. Dotaz směřuje, zda-li tak činil jako osoba soukromá, nebo jako předseda ONV. Taková pravomoc patří bezpečnostnímu referentovi a v případě, že ten by odepřel, tak radě ONV jako celku. Bohumil Čihák si tento krok však nenechal schválit ani předsednictvem ONV.¹⁵⁴

Dále se pak opět dostává na světlo světa ono zrušení národní správy. Komunisté změnili taktiku a argumentují tak, že zrušit národní správu by mělo být v kompetenci ZNV. Na to mu ostatní oponují, že v tom případě neměla být národní správa vůbec ustanovena a tím pádem byla neoprávněně udržována, což akcentuje především dr. Matějka (ČSL). Ten upozorňuje i na podjatost Ferdinanda Zeleného, na kterého se množí stížnosti ohledně finančního hospodaření. Ten zároveň také přiznává, že zrušení národní správy proběhlo předtím, než byly vydány pokyny k rušení národních správ.¹⁵⁵ Za nesrovnalosti v hospodaření byla předsedou ONV v prosinci udělena RESPu finanční pokuta.¹⁵⁶ Pro jeho znárodnění se vyjadřovali

¹⁵² SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 21.2 a 27.2 1947 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁵³ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 26.3 a 2.4 1947 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁵⁴ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Oznámení radě ONV.

¹⁵⁵ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 29.10 1947 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁵⁶ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 26.12 1947 - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

odborové orgány a dělníci prostřednictvím petice. Definitivní rozuzlení sporu však nastalo až v březnu 1948, kdy byl podnik znárodněn.¹⁵⁷

Po důkladném studiu pramenů jsem dospěl k závěru, že podnik RESPO byl opravdu uměle udržován jako dvě rozdílné firmy a počet jeho zaměstnanců by skutečně odpovídal znárodnění. Nicméně tehdejší *Dekret č. 100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků* v tomto případě mluvil jasně. Počet zaměstnanců podniků textilního průmyslu (RESPO bylo přádelna bavlny) byl stanoven jako průměr počtu zaměstnanců z let 1938 - 1940 k 1. 1. Tedy čistě po právní stránce bylo vše v pořádku. Podnikové machinace s propouštěním zaměstnanců však byly více než patrné. Zmiňuje se o nich více pramenů a obhajobu jednání podniku jsem nikde nenalezl. Velké pochybnosti též vzbuzuje jednání finančního referenta Zeleného, kterého kritizují i zástupci ČSL, což už jistě nelze označit za účelné komunistické útoky bez většího opodstatnění. Sám Ferdinand Zelený byl také v prokazatelném střetu zájmů, kdy si finanční agendu podniku RESPO podřídil sobě jako finančnímu referentovi, i když v uvedeném podniku působil jako bilancista. Zajímavý postoj také reflektuje ve svých pamětech zástupce ČSD v radě ONV Jaroslav Bouška. Ten uvádí, že sociální demokraté chtěli zásadně oddalovat znárodnovací politiku s odůvodněním, že podle ústavního zákona, kdy veškerá moc pochází od lidu, PNS ani prezident nebyli lidem voleni. Sám dodává, že on takový postoj nepovažuje za dlouhodobě udržitelný.¹⁵⁸ To však můžeme přijmout pouze do všeobecných voleb v roce 1946. A i potom nám s tímto tvrzením nastává celá řada nejasností. Převážně ta, že sociální demokraté byli původně pro znárodnění s podmínkou, že podnik musí zůstat v Kutné Hoře. Stejně tak i po volbách v roce 1946 se vyslovili pro znárodnění (byť ne tak aktivně a s výhradami).

V této husté atmosféře vydal národně socialistický týdeník Kutnohorský kraj článek s názvem "Co o nás píší v USA", který způsobil velkou mediální a politickou odezvu. Jednalo se o přetisk článku napsaného americkým novinářem Paulem C. Smithem a zazněly v něm následující

¹⁵⁷ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948.*

¹⁵⁸ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., Jaroslav Bouška, z mého života - výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

informace: ČSR je uprostřed pouště komunismu poslední zemí s demokratickým smýšlením, přestože máme komunistického premiéra a většinu vlády - anglická literatura a časopisy se zde prodávají v poměru k ruským 10:1 - Jsme totiž na vysokém stupni ve vědě, technice, zemědělství i politické výchově - nadsazují nás nad ostatní slovanské národy - máme zkušenosti s demokracií a proto se tak snadno nepoddáme diktatuře - vzhledem k naší výrazné orientaci na západ zde SSSR zatím postupuje volněji než v jiných státech. Na závěr článku je deklarována obava, že s ohledem na potenciál ČSR průmyslové výroby nás SSSR jistě nepustí ze svého objetí a zároveň je v článku deklarováno, že pro ČSR budou otevřené dveře v případě rozhodnutí o přijetí Marshallova plánu.¹⁵⁹ Takový článek se pochopitelně neobešel bez odezvy KSČ a již 9. 1. vychází v týdeníku Úder prohlášení předsedy ONV Bohumila Čiháka, který vyzývá k vysvětlení článku a informuje o dopisu předsedovi ÚNS Josefu Davidovi ze dne 3. 1., aby k tomuto článku zaujal veřejné stanovisko.¹⁶⁰ O dva dny dříve se však touto situací zabývala rada ONV. Předseda zde informoval, že o stanovisko k článku požádal také závodní rady, profesorské sbory a výkonný výbor NS. Jaroslav Bouška žádá o možnost toto projednat ve výkonných výborech svých stran - proto se tento bod bude podrobněji řešit až příští týden.¹⁶¹ Mezitím přichází reakce ČSNS, která je obratem zveřejněna i v prvním lednovém vydání Kutnohorského kraje. V tom je zmíněno, že se nejedná o jejich názor, ale o názor svobodného amerického novináře. Sami tam nevidí nic, co by kalilo přátelský poměr k SSSR a dalším slovanským státům. Nevidí důvod, proč by o takových názorech nemohl být lid ČSR informován. Dále dávají do souvislosti konec nacistického útlaku a zrod demokratické společnosti, kde existuje tisková svoboda. Ujišťují také, že jejich přátelství k SSSR je stejně vřelé jako komunistické, ale je postaveno na rovných páteřích a prosto ideologie. Celá reakce je zakončena následovně: *“pan předseda Čihák nám musí prominout, že si jej nezveme jako svého redakčního poradce a že tak necháváme nepovšimnuty a nedoceněny jeho novinářské schopnosti, které osvědčuje na stránkách*

¹⁵⁹ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 4, č. 52, ze dne 30.12.1947.

¹⁶⁰ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Úder, , č. 2 ze dne 9.1.1948.

¹⁶¹ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 7.1.1948, výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

komunistického tisku, zvláště na štvavých člancích proti kutnohorské továrně RESPO a proti představitelům naší strany v ONV".¹⁶² Je sice pravda, že doba tiskových svobod dovoluje takové články tisknout a že komunistická propaganda dělá úplně to samé ve formě útoků na USA a na představitele ostatních stran. Dalo by se ale říci, že celý obsah článku je bagatelizován a je ujišťováno, že článek nemíří pro SSSR, kterého stále považují za hlavního spojence. To se svým způsobem dá označit za přizpůsobení tehdejší náladě ve společnosti, protože jak jsem již výše uvedl, tak o politické orientaci na SSSR se příliš nediskutovalo a byla de facto samozřejmostí. Přitom je zřejmé, že vnitřně s touto orientací nesouhlasí, jinak by logicky takový článek národní socialisté neotiskli.

Na výzvu předsedy ONV k vyjádření většina subjektů reaguje neutrálně. Tak činí s odkazem na nestrannost a apolitičnost převážně učitelské spolky a školy. K jednoznačnému odsouzení článku však logicky přistupuje Svaz přátel SSSR a například zaměstnanci továrny RESPO. Se svým oficiálním vyjádřením přichází také okresní výbor sociální demokracie. Ti tvrdí, že obsah článku není v souladu s ČSR zahraniční politikou a nepříznivě působí na politickou citlivost obyvatelstva. Jsou přesvědčeni, že motiv článku byl politický s cílem rozvířit emoce čtenářů. Stejně tak ale kritizují aktivitu Bohumila Čiháka, který začal rozesílat dopisy a žádosti o vyjádření. Informují o podání podnětu ohledně prověření článku na státní zastupitelství a stejně tak podnět na prošetření zneužití moci úřední předsedou ONV. Zavazují také svého člena rady, aby se jednání rady o článku neúčastnil.¹⁶³ Toto vyjádření přišlo však až dva dny po jednání rady ONV. Zde člen rady za sociální demokracii Jaroslav Bouška předává stanovisko OV ČSD a pak odchází z jednání. Přítomní lidovci také plně nesouhlasí s obsahem článku a s napadáním východních i západních spojenců. Jsou však přesvědčeni, že v době tiskové svobody není rada ONV jako politický orgán kompetentní toto hodnotit a hlasování se zdrží. Poměrem hlasů 3:2 tak byl schválen návrh předsedy o odsouzení tohoto

¹⁶² SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Kutnohorský kraj, roč. 4, č. 1, ze dne 9.1.1948. SOKA KH, f. OKRD KSČ, Prohlášení Československé strany národně socialistické k vydání článku "Co o nás píše v USA".

¹⁶³ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 15, Středočeské hlasy, roč. 4, č. 3, ze dne 16.1.1948.

článku.¹⁶⁴ Dá se říci, že jak případ znárodnění továrny RESPO a spor ohledně článku “Co o nás píše v USA” promítá na obraz menšího města přehledně celostátní situaci, kdy proti sobě stály převážně proudy národních socialistů a komunistů - to se projevilo nejen ve volbách v roce 1946, ale i nadále v politických soubojích. Na národní socialisty byly také mířeny hlavní komunistické zinscenované útoky v podobě Krčmaňské a Mostecké špionážní aféry. Sociální demokraté lavírovali někde na pomezí a vždy hodně záleželo, kdo zrovna v čele jejich strany a nižších orgánů stojí. Lidovci se také nestali příliš výraznými. To se nám přesně projektuje i do případu Kutné Hory, který jsem detailně rozebral výše. ČSNS a KSČ naproti sobě stojí téměř vždy v opozici a jejich zájmy se silně střetávají, přičemž ostatní dvě strany Národní fronty nejsou tolik výrazné. Nicméně příklad sporu ohledně tohoto článku nám ukazuje, jak bylo v tehdejší společnosti spojení se SSSR věcí velmi citlivou, kterou si politické strany nemohly dovolit s ohledem na veřejné mínění svévolně bourat.

6.3 Únorové události v Kutné Hoře

Tato rozbouraná situace pomalu předznamenala únorové dny, které se nezadržitelně blížily. První únorovou událostí, podle které již se dala usuzovat další cesta vývoje, bylo odvolání dvou členů rady za KSČ dne 2. 2. 1948. Mezi odvolanými byl dokonce náměstek předsedy MNV Chmelík. Ten byl vystřídán v této funkci Pavlem Vránou (první poválečným předsedou ONV), který, jak se později ukáže, sehrál v únorových dnech velmi podstatnou roli.¹⁶⁵ Jak už jsem uvedl výše, tak sociální demokracie s komunisty ve zdejších poměrech příliš nespolupracovala. Sice často zachovávala neutrální postoj, ale to pomohlo národním socialistům a lidovcům v prosazení jejich návrhů. Okres také začal pomalu žít přípravou voleb, které se měly uskutečnit po skončení dvouletého mandátu ÚNS v květnu 1948. Aktivita stranických organizací KSČ narůstala a s demisí ministrů nabrala úplně jiný spád. V prvních dnech krize se ustanovila tzv. akční trojka ve složení František Sláma, Bohumil Lázňovský a Ladislav

¹⁶⁴ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 14.1 1948, výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁶⁵ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 15 - 16.

Dvořák, která měla na okrese řídit politické operace. V několika průmyslových závodech začala převládat podpora KSČ, naproti tradiční podpoře národních socialistů a sociálních demokratů. Pokračovaly také pokusy o zlomení podpory ze strany sociálních demokratů ve prospěch KSČ, které se však minuly účinkem. Probíhaly též první přípravy k ustanovení okresního akčního výboru národní fronty, na kterém spolupracovali komunisté, sociální demokraté, Jednotný svaz zemědělců a další zájmové skupiny. Ze strany ČSD však zazněl požadavek, aby se na schůzi dostavili i zástupci národních socialistů a lidovců. Ti svou účastí podmínili však odchodem zájmových skupin. Když se tak stalo, tak zůstal de facto přítomen pouze dřívější koordinační výbor národní fronty, kde však následně většina neměla na ustanovení AV NF zájem. Tyto první pokusy o ustanovení AV NF neuspěly. Pro tyto neúspěchy Kutnou Horu navštívil poslanec Václav David, který dne 23. 2. na veřejné schůzi mluvil o nutnosti ustanovení AV.¹⁶⁶ Ustavující schůze OAV NF byla tak svolána na následující den. Kromě zástupců KSČ zde byli přítomni zástupci Revolučního odborového hnutí, Jednotného svazu zemědělců a Svazu Československé mládeže. Zástupce KSČ František Sláma zde navrhuje, aby bylo ponecháno místo pro zástupce národních socialistů a lidovců, což bylo schváleno. Předsedou byl zvolen Bohumil Čihák, který následně dle usnesení OAV NF převzal též bezpečnostní referát při ONV. Dále bylo jednomyslně schváleno doporučení zástupcům ČSNS a ČSL odstoupit z rady ONV. Řešila se také situace ohledně podniku RESPO, kdy bylo zrušeno usnesení o zrušení národní správy nad tímto podnikem a jejím opětovném zavedení a odvolání Ferdinanda Zeleného z tohoto podniku.¹⁶⁷ Druhý den navázala schůze rady ONV. Na této schůzi měli zástupci stran, jejichž ministři podali demisi, složit své funkce do rukou předsedy ONV. Zástupci národních socialistů výzvu AV vzali na vědomí a ONV opustili. Lidovci však tuto výzvu odmítli, s odkazem na to, že AV NF nemá zákonného podkladu. Trvali na tom, že dle posledních zpráv má ONV navázat spolupráci s AV a tím pádem to pro ně není nadřazený orgán a proto

¹⁶⁶ SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948.*

¹⁶⁷ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 24.2.1948, výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

trvají na svých referátech.¹⁶⁸ Podrobnější popis situace okolo ustanovení MAV NF bohužel nemáme, ale jsme o ní informováni z mimořádné schůze rady MNV ze dne 25. 2., kdy náměstek Pavel Vrána oznamuje ustanovení AV a také rezignaci předsedy Josefa Hornycha. Také dodal, že kdo s ustanovení AV souhlasí, tak ať v radě setrvá. Odešli tak všichni přítomní zástupci ČSNS. Zástupce sociální demokracie František Fousek oznámil, že oni k AV přistupují a zástupce ČSL Gustav Svěrák své stanovisko sdělil do zítřejšího odpoledne.¹⁶⁹ Dále vše probíhalo již rychlým spádem. V tabákové továrně a v městském pivovaru se utvořily jednotky lidových milicí, lidovci a národní socialisté rozpouštěli své organizace a ve všech podnicích a obcích se rychle tvořily jednotlivé akční výbory. Kromě RESPA byla také znárodněna celá řada jiných podniků (Středovy pekárny, Dajbychovo stavitelství, továrny na cukrovinky Koukol a Michera, Gryčovy tiskárny a další).¹⁷⁰

Těmito událostmi byl završen v Kutné Hoře, stejně jako všude jinde po Československu, komunistický převrat, který se zde udržel následně více než 40 let. Komunistická strana získala absolutní monopol, byla do ní včleněna sociální demokracie, ČSNS se přetvořila do Československé strany socialistické a do ČSL se dostalo vedení loajální ke komunistickému režimu. Akční výbory Národní fronty všech stupňů pokračovaly v “očistném” procesu na všech úrovních. Politické orgány byly z nich první na řadě. Například na návrh AV bylo zbaveno členství v MNV hned několik zastupitelů (František Fousek, Josef Kludský, Gustav Svěrák), což v praxi znamenalo, že v radě zůstali už jen komunisté. Ta byla následně doplněna o zástupce zájmových organizací a skupin. Paradoxně byl za člena rady přijat Gustav Svěrák, který byl předtím vyloučen a následně nominován sám za sebe.¹⁷¹ To dokazuje, že svůj postoj rychle obrátil a stal se konzistentní se současným režimem. Zajímavé také je, že komunisté v hodnocení únorových událostí na své okresní konferenci následujícího roku svůj

¹⁶⁸ SOKA KH, f. ONV Kutná Hora I., 25.2.1948, výběr protokolů o schůzích rady, místního tisku a osobních pamětí.

¹⁶⁹ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 16.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 17; SOKA KH, f. OKRD KSČ, kar. 16, Zprávy 5, 1968, *Josef Vondrák - Úsilí KSČ o získání vedoucího postavení na Kutnohorsku 1945 - 1948*.

¹⁷¹ Týž, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, s. 17

postup chválí a upozorňují na pohotové ustanovení akčních výborů.¹⁷² To však, jak je výše doloženo, nebylo tak jednoznačné. Všechny dobové materiály to jasně dokládají. Těch jsem měl ke studiu celou řadu a tak se povedlo si o vývoji únorových dnů poměrně jasnou představu. Byly důležité především kvůli porovnání s prameny, kterými jsou původci přímo sami komunisté. Je vidět, že doba nedlouho po únoru měla tendenci věci velmi nadsazovat a omlouvat, přičemž prameny z období Pražského jara již mluví více objektivně a snaží se o reálné zachycení událostí. Pomyslnou tečkou za původním složením jednotlivých orgánů byly květnové volby, kde chudší a méně rozvinuté oblasti Uhlířskojanovicka v průměru zaznamenali více než 90% hlasů pro Jednotnou kandidátku Národní fronty, přičemž Kutná Hora a několik dalších míst měla necelých 80%. Jediným místem, kde bylo více jak 50% bílých lístků, se stala obec Újezdec.¹⁷³

¹⁷² SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 17, IV. okresní konference KSČ v Kutné Hoře (9. a 10.4 1949)

¹⁷³ SOkA KH, f. OKRD KSČ, kar. 17, IV. okresní konference KSČ v Kutné Hoře (9. a 10.4 1949)

Závěr

Jsem přesvědčen o tom, že se mi podařilo v textu přehledně nastínit vývoj města Kutná Hora, s přihlédnutím k vývoji v ostatních částech okresu, od okupačních let do únorových událostí v roce 1948. Objevil jsem celou řadu neznámých, či nevytěžených pramenů, které doplnily a rozšířily povědomí o této historické epoše ve zkoumaném regionu. Dosud sepsané práce byly buď zaměřeny na úzkou oblast tohoto období, nebo zase až příliš širokou. Stejně tak jsem přesvědčen o tom, že jsem zvolil ne úplně typické téma, které by popisovalo „pouze“ dějinný běh určitého místa. Ve zkoumání stranických strategií a lokálních politických soupeření máme dle mého názoru potenciál dalšího rozvoje na poli historické práce.

Na Kutnohorsku bychom našli celou řadu specifík. V té době mělo výrazně agrární krajinu s několika průmyslovými závody a jedním velkým kulturním centrem. Jenom v rámci jednoho okresu panovaly velké rozdíly. Kulturní a společenské centrum Kutná Hora bylo doménou národně socialistické strany, přičemž méně rozvinuté a více agrární Uhlířskojanovicko mělo silnější podporu komunistů. Nicméně jenom v Kutné Hoře bylo situováno na 25% obyvatel okresu a proto se hlavní pozornost stahovala na ní. Vlastní odbojová a partyzánská činnost nebyla v regionu příliš rozšířena (kromě působení známé partyzánské brigády Mistr Jan Hus, která ale operovala na hranici tří okresů). Komunistický odboj nebyl v Kutné Hoře příliš silný, kdežto proud národních socialistů si dokázal udržet celou řadu známých a respektovaných osobností, které přežily okupační léta.

Vlastní analýzou se mi pak podařilo prokázat, že tyto uvedené skutečnosti měly přímý vliv na výsledky voleb v roce 1946. Komunisté neměli k dispozici staré kádry, trpěli některými organizačními nedostatky a nedokázali efektivně mobilizovat odbory. Když k tomu připočteme to, že národní socialisté měli v kulturním centru jednoznačně silnější pozici, už jenom ve vztahu ke složení obyvatel, tak nás nemůže překvapit, že po volbách předseda MNV vzešel z řad národních socialistů. Trochu jiná situace byla ale v ONV. Na úrovni okresu sice komunisté skončili pod celostátním průměrem, což jim zaručilo pozici předsedy, nicméně nebyli

schopni obsadit pozici bezpečnostního referenta, i když se o získání této strategické funkce snažili napříč Československem. Před únorem probíhal na úrovni ONV, stejně jako na úrovni celostátní, tuhý politický boj zosobněný v několika kauzách. Nejznámější z nich byl boj o znárodnění textilní továrny RESPO, nebo aféra okolo článku vydaného v týdeníku Kutnohorský kraj “Co o nás píší v USA”. Komunisté i zde používali metod manipulace a systematického nátlaku. Když se jim nepodařilo některou z věcí prosadit přímo v radě, či na plénu, tak přenesli těžiště politického boje do veřejného prostoru. Sami také porušovali uznávanou neutralitu školských zařízení, kdy žádali o jasné vymezení proti výše uvedenému článku. Následně v rámci únorových událostí sice nejednali tak suverénně a měli dílčí problémy např. při ustanovování Akčních výborů, nicméně po několika dnech i tyto problémy byly vyřešeny a na Kutnou Horu, stejně jako na zbytek ČSR, dopadla komunistická nadvláda. Největší rivalita a politické souboje panovaly logicky právě mezi komunisty a národními socialisty. O nich se ale také nedá plně říci, že by měli čisté ruce. Propaganda a akce proti komunistické straně byly také na denním pořádku. Jak se nám také ukázalo na případu znárodnění továrny RESPO, tak jejich zásluhou byla navzdory vládnímu nařízení chráněna proti znárodnění. Stejně tak je z pramenů jasné, že Ferdinand Zelený byl jako člen rady ONV zodpovědný za finanční referát a zároveň byl bilancistou podniku RESPO, což je jasný střet zájmů. Nicméně stále platí, že komunisté ve svých akcích byli agresivnější, cílevědomější a hlavně systematictější. Naproti tomu ostatní strany mezi sebou nedokázaly efektivně spolupracovat. To se projevilo nejen na absolutním nezvládnutí situace na celostátní úrovni, ale i v nespolečnosti na úrovni regionální.

Co se týká rozšíření mé práce, tak by to dle mého názoru bylo možné pouze co do vztahu s ostatními regiony. V 50. letech už o žádném soupeření mezi jednotlivými stranami nemůže být řeč a tato doba byla na příkladu Kutné Hory v jedné absolventské práci taky popsána. Možnost nových pohledů by ale nabízel stále ne zcela probádaný fond Okresní komise regionálních dějin. Počet materiálů jde od Února sice v sestupném tempu, nicméně při detailním prozkoumání a pročtení různých jiných prací, by možná nějaké téma být definováno mohlo. Stejně tak by mnou nastavené

téma mohlo být při dostatku pramenných materiálů aplikováno i na jiný region, případně komparativní analýzou v kontextu s jinými regiony.

Seznam použité literatury

- BARTOŠ Josef, *Jak psát dějiny. Metodická příručka k regionálnímu výzkumu dějin KSČ*, Praha 1984, 154 s.
- ČADA Václav, *KSČ v období 1921 - 1948. Strategie a taktika*, Praha 1988, 416 s.
- FRIEDL Jiří a kol (eds.), *Parlamentní volby 1946 a Československo*, Praha 2017, 492 s.
- DRAŠNER František, *Partyzánský výsadek Mistr Jan Hus, aneb, Nejasnosti kolem jeho politického komisaře Miroslava Picha-Tůmy*, Vlašim 2007, 224 s.
- GEBHART Jan – ŠIMONÍČEK Jan, *Partyzáni v Československu 1941 - 1945*, Praha 1984, 552 s.
- HANZLÍK František, *Únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*, Praha 1997, 255 s.
- CHMELA Miroslav, *Naplněný čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Praha 1989, 96 s.
- JECH Karel (ed.), *Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana*, Praha 1993, 287 s.
- JELÍNEK Jan, *Kutná Hora*, Praha 1990, 128 s.
- JELÍNEK Jan, PROVAZ Lukáš, *Historie městského národního výboru v letech 1945 - 1990*, Kutná Hora 2003, 68 s.
- JELÍNEK Zdeněk, *Leškovice. Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Havlíčkův Brod 1994, 198 s.
- KALOUS Jan – KOCIÁN Jiří. *Český a slovenský komunismus (1921 - 2011)*, Praha 2012, 459 s.
- KÁRNÍK Zdeněk – KOPEČEK Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu II*, Praha 2004, 364 s.
- KLADIVA Jaroslav, *K metodologickým otázkám dějin KSČ*, in: *Československý časopis historický*, roč. VI, Praha 1958, s. 334 - 344.
- KOCIAN Jiří a kol. (eds.), *Květnové volby 1946 - volby osudové?*, Praha 2014, 242 s.
- KOKOŠOVÁ Zdeňka - KOCINA Jiří - KOKOŠKA Stanislav (eds.), *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*, Praha 2005, 419 s.
- PICH-TŮMA Miroslav, *Útěk a návrat: vzpomínky komisaře partyzánské brigády Mistra Jana Husa*, Hradec Králové 1986, 231 s.
- RATAJ Jan, *KSČ a Československo I. (1945 - 1960)*, Praha 2003, 199 s.

ŠEDIVÝ, F. Zdeněk, *Jan Masaryk: při jméně, které měl, musel zemřít*, Vimperk 1997.

ŠTROBLOVÁ Helena a kol., *Kutná Hora*, Praha 2000, 241 s.

Seznam použitých pramenů

Státní okresní archiv Kutná hora - fond Okresní komise regionálních dějin KSČ

Státní okresní archiv Kutná Hora - fond Okresní národní výbor Kutná Hora I

Státní okresní archiv Kutná Hora - fond Městský národní výbor Kutná Hora

Periodika:

Krásné město 1946

Seznam použitých zkratk

MNV – Městský národní výbor

etc. – et cetera (a tak dále)

ONV – Okresní národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

mj. – mimo jiné

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

např. – například

aj. – a jiné

org. – organizace

tzn. – to znamená

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ÚVOD – Ústřední vedení odboje domácího

ON – Obrana národa

PVVZ – Petiční výbor věrni zůstaneme

SS - Schutzstaffel

SA - Sturmabteilung

ČSD – Československá sociální demokracie

mjr. – major

NKVD – Národní komisariát vnitřních věcí

NKGB – Lidový komisariát státní bezpečnosti

kpt. – kapitán

OKRD – Okresní komise regionálních dějin

prof. – profesor

prapor. – praporčík

PNS – Prozatímní národní shromáždění

ČSL – Československá strana lidová

ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění

OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany Československa

SČM – Svaz československé mládeže

AV – Akční výbor

MAV NF – Místní akční výbory Národní fronty